

NASTAZIJA KERŠYTĖ

LIETUVOS MUZIEJAI
POKYČIAI IR TĘSTINUMAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KOMUNIKACIJOS FAKULTETAS
BIBLIOTEKININKYSTĖS IR INFORMACIJOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TURINYS

NASTAZIJA KERŠYTĖ

LIETUVOS MUZIEJAI *POKYČIAI IR TĘSTINUMAS*

Mokomoji knyga

VILNIUS
2007

UDK 069(474.5)
Ke-154

Apsvarstė ir rekomendavo spausdinti
Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto taryba
(2007 m. spalio 19 d., protokolas Nr. 160000-10-1)

Recenzavo:

doc. dr. Rasa Čepaitienė
prof. dr. Libertas Klimka
doc. dr. Aivas Ragauskas

Viršelyje:

Gintaras Karosas. Europos centro monumentas. Europos parkas
Fot. Gintaro Karoso
Europos parkas

ISBN 978-9955-33-161-2

© Nastazija Keršytė, 2007
© Vilniaus universitetas, 2007

TURINYS

Pratarmė	5
Įvadas	6
I. Muziejaus sampratos	7
1. Muziejaus apibrėžtys normatyviniuose šaltiniuose	7
1.1. Apibrėžtys žodynuose, enciklopedijose	7
1.2. Apibrėžtys teisiniuose dokumentuose	8
2. Muziejaus suvoktys muzeologiniuose šaltiniuose	9
II. Muziejinė selekcija	14
1. Rinkiniai	14
2. Ekspozicijos	22
III. Muziejų tipai	26
1. Tipologijos problema	26
2. Muziejų tipų tendencijos	27
IV. Muziejų sistema	30
1. Muziejų valdymas	30
1.1. Teisė	30
1.2. Organizacija	31
1.3. Finansavimas	33
2. Muziejų skaičius	35

V. Muziejų prieinamumas	45
1. Muziejų lankytojai	45
2. Muziejų publikos ir muziejų lankymo tyrimai	47
3. Muziejų modernizavimas	50
4. Muziejinė edukacija	53
5. Muziejininko kompetencija	55
Išvados	57
Užduotys	58
Šaltiniai	60
Literatūra	63
<i>I priedas.</i> Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas	64
<i>II priedas.</i> Lietuvos Respublikos muziejai 2006 metais	72

PRATARMĖ

Muziejininkystė, kaip ir kitos disciplinos, susijusios su idėjų, vertybių, kultūrinės atminties tyrimo ir aktualizavimo problemomis, šiais laikais išgyvena paradigmų kaitą.

Problemas sudaro kintantys požiūriai į muzealumo raišką ir muziejų istorijų epistemines, teorines ir metodologines nuostatas. Jas spręsti mėginama taikant tarpdalykinę prieigą bei naujosios muzeologijos požiūrius.

Šiandien Lietuvoje muziejininkystė, turinti kelių šimtų metų tradiciją, reaguoja į naujas teorijas ir praktikas, plėtojamas Pasaulyje, ypač Vakaruose.

Muziejų istorija suvokiama kaip dinaminis procesas, atspindintis muziejų kultūrinę ir socialinę konversiją bei visuomenių vertybių sistemų pokyčius ir konstantas.

Šioje knygoje, pasirėmus šiuolaikinei muzeologijai būdingais konceptais, siekiama aptarti Lietuvos muziejų modernėjimo per laiko slinktį (XIX–XXI amžiais) tendencijas.

Šio leidinio medžiaga yra pagrįsta pastarųjų kelių dešimtmečių autorės moksliniais straipsniais bei monografija „Lietuvos muziejai iki 1940 metų“.

ĮVADAS

Muziejų raidą XIX–XXI amžiais Lietuvoje lėmė jos kultūros ir bendrieji civilizacijos požymiai, ryškėję Rytų ir Vakarų Europos tradicijose.

Šios raidos svarbiausi veiksniai – mokslas ir ideologija. Muziejai nuolat gyvena pažinimo ir ideologijos diskurse. Du šimtmečius ideologizuota Lietuvos kultūra formavo muziejinės selekcijos, muziejų tipų, sistemų pobūdžius, jų tendencijas. Šiandien informacinė visuomenė kelia muziejams naujus reikalavimus.

Mokomosios knygos *Lietuvos muziejai. Pokyčiai ir tęstinumas* tikslas – atskleisti, pasitelkus analitinį, strukturalistinį ir lyginamąjį metodus, Lietuvos muziejų tradicinius ir modernumo bruožus apibūdinant muziejinės selekcijos pobūdžio, muziejų tipų paplitimo, muziejų sistemos kiti- mo ir muziejų prieinamumo plėtros tendencijas XIX–XXI amžiais.

Muziejų raidos XIX–XXI amžiais Lietuvoje esminės savybės – muziejų pobūdžiai ir poreikiai visuomenei – aptariamoms pasirėmus muzeologijos metodologijos nuostatomis. Todėl aptarimai neplėtojami muziejų raidos atsparų kultūros ar idėjų, ar socialinės ir politinės istorijos kontekstuose.

Leidinys pirmiausia, skiriamas studijuojantiems muziejininkystę Vilniaus universitete, šiuos jos kursus: *Muzeologija (teorija, istorija)*, *Muzeologija (muziejinė komunikacija ir edukacija)*, *Lietuvos muziejų rinkinių istorija*.

I. MUZIEJAUS SAMPRATOS

Muziejaus sampratas Lietuvoje XIX–XXI amžiais atspindi šio reiškinio apibrėžtys normatyviniuose šaltiniuose: žodynuose, enciklopedijose ir teisiniuose muziejų dokumentuose – bei muzeologiniuose.

Muziejų organizacijos, veiklos, tipologijos, sistemos pobūdžiai ir viešosios nuomonės apie muziejus tyrimai taip pat atskleidžia muziejaus paskirties, tikslų suvoktis, kurios apibūdintos tekste toliau.

1. MUZIEJAUS APIBRĖŽTYS NORMATYVINIUOSE ŠALTINIUOSE

1.1. Apibrėžtys žodynuose, enciklopedijose

Iki XX amžiaus lietuvių kalbos žodynuose nerasime žodžio *muziejus*. Neįtrauktas todėl, kad tarptautinis, o pats reiškinys – elitarus, tolimas liaudžiai.

Nuo XX amžiaus leistuose lietuvių kalbos žodynuose, lietuviškose enciklopedijose pateikiamos muziejaus apibrėžtys, būdingos dažniausiai ir rusų, lenkų, vokiečių panašaus žanro šaltiniuose. Tradiciškai pabrėžiama esminiai muziejaus bruožai: etimologijos (graik. *museion* – mūzų šventovė) ir formos bei tikslų, uždavinių – institucija su specifinėmis funkcijomis: rinkti, tyrinėti, saugoti ir rodyti kultūros vertybes.

1.2. Apibrėžtytys teisiniuose dokumentuose

XIX–XXI amžiais Lietuvoje skelbti muziejų veiklos teisiniai dokumentai ne-
fiksavo muziejų tariamos kilmės, o apibūdino muziejaus institucijos statusą,
organizaciją, tikslus, uždavinius bei muziejų sistemos valdymo pobūdį.

Pirmasis teisinis muziejinis dokumentas – 1855 metų Vilniaus senie-
nų muziejaus su Vilniaus laikinąja archeologijos komisija įstatymas skel-
bė viešo scientistinio muziejaus sampratą, kuri tais laikais Europoje buvo
tradicinė [31, 4–11]. Ją nuo XVIII amžiaus antros pusės Lietuvoje popu-
liarino Vilniaus universiteto muziejai–kabinetai.

Tarpukario Lietuvoje muziejus suvoktas kaip institucija, veikianti tarp
mokslo ir ideologijos diskurso. 1934 metų Vytauto Didžiojo muziejaus
įstatymas sureikšmino muziejaus sąsajas su ideologija. Deklaravo muzie-
jaus pagrindinį tikslą: *ugdyti tautinį susipratimą, tėvynės meilę ir pasiryži-
mą ginti Lietuvos nepriklausomybę* [30]. Panašiai vietos muziejaus tikslą
apibrėžė ir kraštotyros draugijų statutai: muziejus – visuomenės vienyto-
jas. Tačiau kartu sureikšmino ir jo saugojimo funkcijos reikšmę. Trakta-
vo muziejų kaip kultūros vertybių „saugotuvę“. Toks požiūris būdingas
ir Valstybės archeologijos komisijos (veikusios 1919–1934 metais kaip
valstybinės centrinės kultūros paveldo globos įstaigos Lietuvos Respubli-
koje) poįstatyminiam aktui – veiklos taisyklėms.

Tarybų valdžios laikais Lietuvoje muziejų veiklos pagrindiniai teisiniai
dokumentai (1940 metų *Kultūros paminklų* ir *Viešųjų muziejų*, 1947 metų
Kraštotyros muziejų įstatymai) bei tarybų valdžios, Komunistų partijos nu-
tariamai dėl muziejų veiklos pateikė tradicinę muziejaus sampratą: mokslo
ir ideologijos sklaidos institucija su specifinėmis minėtomis funkcijomis.
Buvo atsižvelgiama į Tarybų Sąjungos centrinės valdžios direktyvas dėl mu-
ziejų veiklos bei tarybinės muziejininkystės nuostatas: muziejus – tarybi-
nio patriotizmo ugdytojas, grindžiantis savo darbą marksizmo–leninizmo
teorijomis bei supažindinantis tarybinę visuomenę su mokslo ir savo bei
tuometinės užsienio kultūros lobiais.

Po 1990 metų Lietuvos Respublikos muziejų veiklos teisiniai doku-
mentai (1995 metais *Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas* ir

2003 metais jo *redakcija* bei 1996 metais *Valstybinio muziejaus nuostatai*, 1997, 2005 metų *Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijos*) apibūdino muziejų panašiai kaip *Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) statutas* ir *Etikos kodeksas*: muziejus – institucija su tradicinėmis muziejinės reikšmės vertybių tezaurizacijos ir komunikacijos funkcijomis, pabrėžus jo socialinę misiją, atsižvelgus į informacinės visuomenės poreikių tenkinimą [16; 26; 4].

2. MUZIEJAUS SUVOKTYS MUZEOLIGINIUOSE ŠALTINIUOSE

XIX–XXI amžiais Lietuvoje publikuotuose ir neskelbtuose istorinės ir taikomosios muzeologijų darbuose (originaliuose, o ne verstuose), kurie atrinkti reitingavimo principu: įžymiausių muziejininkų ir tų autorių, kurie prisidėjo prie muzeologijos plėtojimo, muziejų veiklos modernėjimo, – vyrauja muziejaus sampratos, artimos pateiktoms teisiniuose muziejų dokumentuose bei Vakarų muzeologijos tekstuose.

Šiais amžiais pozicijuota tradiciniam ir moderniam muziejams būdingos esminės savybės:

- viešumas,
- institucija,
- atminties saugojimo misija,
- socialinė misija.

Matyti bendri tradicinio ir modernaus muziejų siekiai:

- reprezentuoti laimėjimus,
- skleisti pažinimo, mokslo žinias,
- atspindėti, interpretuoti tikrovę,
- propaguoti idėjas ir ideologijas,
- talkinti švietimo, auklėjimo procesams,
- teikti informaciją, paslaugas.

Muziejaus reprezentatoriaus įvaizdis – tradiciškai stabilus. XVIII amžiaus antroje pusėje mokslininkui Tomui Žebrauskui, pirmojo muzie-

jaus Lietuvoje (Matematikos Vilniaus universitete) organizatoriui, muziejus – universiteto garbė, mokslo laimėjimų reprezentuotojas, visuomenės skatintojas pažinti gamtą.

XX amžiaus įžymiausi muziejininkai Paulius Galaunė ir Pelikšas Bugailiškis taip pat pabrėžė muziejaus – reprezentatoriaus savybę. Tačiau su-reikšmino ir jo siekius talkinti tautinės sąmonės formavimui. P. Bugailiškis vertino vietos muziejus kaip vietos valdžios ir inteligentijos garbės reikalą bei tautinės savasties skelbėją ir visuomenės tautiškumo dvasios ugdytoją.

P. Galaunė rengtose Tautos muziejaus koncepcijose traktavo muziejų metaforiškai – tautos sielos idealų išdinė – bei kaip tautos reprezentacijos ir pasididžiavimo įstaigą. Nurodė, kad muziejai vaidina svarbų vaidmenį pristatant Pasauliui lietuvių savitą kultūrą. Trečiajame dešimtmetyje organizuotos Mikalojaus Konstantino Čiurlionio galerijos lietuvių tautodailės parodos Italijoje, Prancūzijoje, skandinavų šalyse atskleidė jų žmoniems Lietuvą kaip savitos kultūros kraštą, apie kurį jie daugiau žinojo iš Lietuvos su Lenkija ir Vokietija ginčų.

XIX amžiaus viduryje grafas Eustachijus Tiškevičius, Vilniaus senienų muziejaus ir Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos organizatorius ir vadovas, suformulavo muziejaus – veidrodžio (tai yra objektyvaus tikrovės atspindžio) sampratą. Tokiai sampratai atsirasti įtakos turėjo tuo laiku Europoje populiarūs pozityvizmo nuostatos, metodologija. Jos kėlė istorikui uždavinį parodyti kaip iš tikrųjų buvo. Adomas Honoris Kirkoras, minėtų muziejaus ir komisijos bendradarbis, taip pat propagavo scientistinio muziejaus sampratą: muziejus – ne Valchala, o objektyvus istorijos, tikrovės liudytojas.

Tarybiniais laikais Lietuvoje buvo formuotas tarybinio muziejaus modelis, paremtas tarybų valdžios ideologijos ir muziejininkystės nuostatomis [32, 3]. Muziejus traktuotas kaip politinio švietimo įstaiga, tačiau propaguojanti ir mokslo žinias. Muziejininkystės, muzeografijos metodininkai iš LTSR kultūros darbuotojų tobulinimosi instituto, LTSR istorijos ir etnografijos muziejaus metodinio skyriaus bei brošiūros *Metodika* kai kurie autoriai pabrėžė muziejų prisidėjimą prie masių kultūrinio lygio kėlimo bei visuomeninių ir politinių įvykių nušvietimo [1, 1–10].

Tuo tarpu Pranas Gudynas, restauravimo centro Lietuvoje įsteigėjas, akcentavo scientistinio muziejaus sampratą. Tačiau mokslininkų Lietuvos muziejuose nematė, nors muziejaininkai vadinti moksliniais darbuotojais. 1989 metais Alvydas Jakubaitis pastebėjo, kad Lietuvoje susidarė didelė painiava aiškinant mokslo ir muziejaus santykius. Nastazija Keršytė pateikė įžymių filosofų komentarus apie šį santykį (Gottfriedo Wilhelmo Leibnico: mokslas siekia apie daiktus objektyvios tiesos, o muziejus – tėra jos humanizuotos vizijos inscenizacija, apipinta vertinimais, emocijomis; Friedricho Nietzchės: muziejus atrenka daiktus, kai ontologiškai visi daiktai lygūs; Karlo Jasperso: muziejai, bibliotekos, archyvai – informacijos šaltiniai ir sklaidėjai).

Tarybiniais laikais muziejų kvestionuoti kaip mokslo įstaigą ir tęsti scientistinio muziejaus tradiciją buvo paranki priedanga plėtoti ideologiją.

Nuo 1990 metų pasipylusios publikacijos skelbė tradicišką dvasišką muziejaus suvokimą: institucija su socialine ir idėjų sklaidos bei atminties saugojimo funkcijomis. Daugelis, įtakojami informacinės visuomenės reikalavimų ir Vakarų muzeologijos modernaus muziejaus sampratų, akcentavo muziejaus socialumo aspektus.

Istorikas Alfredas Bumblauskas, atsižvelgęs į istorinės didaktikos nuostatas, skelbė muziejaus – „informacinio mazgo“, „aktyvaus istorinės kultūros centro“, „istorinės kultūros ir vizualinės istorijos centro“ paradigmas [2, 53–70].

Istorikas, muziejaininkas Žygyntas Būčys, remdamasis šiuolaikinėmis Vakarų muzeologijos teorijomis (Peter van Mensch, Zbyněk Z. Stránský ir kitų) bei muziejinio darbo patirtimi, muziejų organizacija, vadybos standartais (1978 metų *JAV muziejų akreditavimo programa*, 1988 metų *Jungtinės Karalystės muziejų registravimo schema* ir kt.) svarstė, kad, nors ir sureikšminamas modernaus muziejaus vaidmuo informacinės visuomenės poreikių tenkinimui, tradiciškai aktualiausias išlieka muziejinė selekcija ir tezaurizacija, kurios yra muziejaus „širdis ir siela“ bei ašis, apie kurią sukasi visos kitos muziejinės veiklos formos [21, 46–53].

XIX–XXI amžiais Lietuvoje normatyviniuose ir muzeologiniuose šaltiniuose pateikiamos muziejaus sampratos yra tradicinio modernėjančio

ir modernaus muziejaus sampratos: muziejus – institucija, suteikianti galimybių dalyvauti socialiniuose mainuose, jo fundamentinė misija – atspindėti visuomenės vertybių sistemas, objektyviai interpretuoti tikrovės, istorijos raiškas ir atlikti edukacinį vaidmenį visuomenėje.

Lietuvos muziejinkystės teorinių refleksijų vienas iš pradininkų Tomas Zanas, XIX amžiaus pradžioje Vilniaus universiteto studentas ir filomatų, filaretų sambūrių organizatorius, caro valdžios ištremtas į Sibirą, apibūdino muziejų modernėjimo trajektoriją: nuo nedaugeliui prieinamų mokslo įstaigų, mokslo draugijų scientistinio pobūdžio muziejų iki liaudies (tautos, nacionalinių) muziejų.

Šiuolaikiniai Vakarų muzeologai muziejų modernėjimo kelią apibūdina panašiai kaip T. Zanas. Jie vertina muziejų sociokultūrinę sekularizaciją kaip aksiologinį gyvenimo procesą. Pabrėžia Britų ir Luvro muziejų įtaką muziejų pasaulyje sociokultūrinei konversijai.

1976 metais išleistame UNESCO veikale *Modernus muziejus* aptariamie veiksniai, kurie skatina muziejų modernėjimą. Nurodomi šie modernaus muziejaus požymiai [28, 129–184]:

- naujos formos,
- nauja muziejinė komunikacija, edukacija,
- universalumas,
- technologiškumas.

Naujų formų muziejai yra ekomuziejai, muziejai – dokumentacijos, edukaciniai centrai ir kiti.

Universalumą muziejuose ir universalius muziejus skatina organizuoti vykstantys mokslo šakų integracijos (multidiscipliniškumo) procesai. Naują muziejinės komunikacijos ir edukacijos pobūdį inspiravo muziejaus orientacija tenkinti publikos grupių poreikius.

Šiandien muzeologų sampratos apie muziejų modernėjimą pabrėžia šiuolaikinių – naujųjų muziejų pobūdį, kuris vis dėlto turi panašumo su muziejais jų viešumo eros pradžioje.

Naujieji muziejai –

- muziejai be sienų,
- maži muziejai,

- universalūs muziejai,
- muziejai, remiami visuomenės.

Tokie muziejai talkina žmonėms suvokti Pasaulį kaip vientisą, o ne išskaidytą pagal atskiras mokslo šakas. Jie siekia pateikti žmonijai atskaitas apie nuolat svetimėjančią Pasaulį, bet kartu ir stiprinti pasitikėjimą sprendžiant modernaus Pasaulio problemas.

Šiandien Vakarų muzeologai teoretikai nesureikšmina muziejų technologizavimo kaip panacėjiško jų modernėjimui, nors jis ir didina muziejų prieinamumo plėtros galimybes. Jiems tai ne koncepcinis, o savime aiškus pažangos dalykas: panašiai kaip vežimo ir automobilio ratų diskursas, liudijantis pažangą ir kartu tradicinio ir modernaus važiavimo koegzistavimą.

Tačiau muziejų kuratoriai teikia ypatingą svarbą modernių technologijų muziejuose taikymui.

1996 metais JAV priimto *Muziejų ir bibliotekų paslaugų akto* ir juo pasirėmus sukurto Muziejų ir viešųjų bibliotekų instituto pagrindiniai uždaviniai: diegiant technologijas, gerinti informacijos pasiekiamumą.

2000 metais Didžiojoje Britanijoje įsteigta Muziejų, archyvų ir bibliotekų taryba (strateginė organizacija, koordinuojanti minėtų institucijų veiklą) taip pat siekia panašių tikslų. Vienas jos programos prioritetų – tinkamomis technologijomis plėsti Pasaulio kultūrinį turinį.

II. MUZIEJINĖ SELEKCIJA

Muzealumas, muziejinė selekcija (atranka) šiuolaikinių muzeologų (Stránskio, Friedricho Waidacherio ir kitų) yra suvokiama, kaip santykis su tikrove, organizuojant jos objektų selektyviąją kontinuaciją ir komunikaciją [24, 36–53; 29, 119–205].

Muziejinė selekcija – dvipakopis procesas. Pirma: tai kultūros vertybių, kurioms pripažįstamas muzealumas – išlikimo, kontinumo vertės (kurios gali būti suvokiamos kaip tradicinės kultūros paveldo globos kategorijos, paskelbtos paveldosaugos teoretiko Aloiso Rieglio dar XX amžiaus pradžioje, arba kaip šiuolaikinės atminties problematikos kategorijos, apibrėžtos Pierre Nora ir kitų paveldo mokslo teoretikų), atranka į muziejus. Antra: tai selekcija, kai su atrinktais eksponatais kuriami tradiciniai ir modernūs muziejinės komunikacijos tekstai, erdvės, turintys muziejinio eksponavimo fizines ir skaitmenines formas.

1. RINKINIAI

Muziejaus rinkinys – bendrų požymių turinčios susistemintos muziejinės vertybės. Jį nuo bet kurios kitos daiktų sancaupos skiria muzeologinės iš-tarmės geba. Rinkiniai – būtina muziejaus gyvavimo prielaida [29, 149]. Jų sudėty charakterizuoja potencijas antrajai selekcijai, muziejinei komunikacijai. Rinkinių muziejinių vertybių visuma sudaro muziejaus ar visų muziejų muziejinį fondus. Pagal objektų prigimtį, medžiagą ir vertinimą Waidacheris ir kiti muzeologai skiria tradicines rinkinių rūšis: gamtos, meno, visuomenės ir kultūros istorijos, technikos bei mišrūs.

Prieš dešimtmetį Lietuvos muziejų asociacijos Rinkinių sekcija bandė iširti Lietuvos muziejų rinkinių pobūdį. Tačiau nepajėgė tokio tyrimo atlikti. Daugelis muziejų neužpildė apklausos anketų ir nepateikė žinių

apie rinkinių sudėtį. Tokios žinios taip pat neįtraukiamos į muziejų veiklos ataskaitas, siunčiamas LR Kultūros ministerijai, kadangi jai ir Statistikos departamentui rūpi tik bendri statistiniai rodikliai: kiek turima iš viso eksponatų, kiek jų suinventorinta, kiek įgyta ataskaitos metais. Kita: yra muziejų, kuriems sudėtinga tiksliai fiksuoti rinkinių apimtį pagal eksponatų rūšis, kadangi ryškėja atotrūkis tarp gautų ir suinventorintų eksponatų kiekių bei stokojama tikslaus rinkinių klasifikavimo.

XIX–XXI amžiais Lietuvoje muziejų rinkinių formavimo tendencijas gali vis dėlto iliustruoti kelių muziejų, kaip tipišku, rinkinių rūšių palyginimas.

Muziejinių rinkinių rūšių tendencijos [6, 144–149; 10, 1–4, 10–12, 20–23, 39]:

Muziejus	Metai	Rinkiniai (rūšys, eksponatų skaičius)								
		archeologijos	numizmatikos	sfragistikos	arheografijos	etnografijos	meno	gamtos	leidinių	įvairūs
Vilniaus senienų	1865									
		3818	8597	485	2638	408	3948	28 087	19 700	300
Lietuvos nacionalinis	2000	istorijos	archeologijos	etnografijos	numizmatikos	ikonografijos				
		227 845	155 079	41 424	164 053	408 623				

Muziejus	Metai	Rinkiniai (rūšys, eksponatų skaičius)					
		etnografijos	archeologijos	istorijos	numizmatikos	fotografijos	meno
„Aušros“	1937	6580	?	?	?	?	?
	1998	~11 000	5902	94 000	?	~22 9857	~11 000
Kretingos	1937	1225	855	533	?	?	?
	1998	5191	3840	?	4790	6988	2444

Svarstant apie muziejų rinkinių formavimo tendencijas, reikia paaiškinti tai, kas slypi po kai kuriomis jų klasifikavimo antraštelėmis.

Vilniaus senienų muziejaus archeologinis rinkinys buvo sudarytas ne tik iš archeologijos radinių, bet ir kitų istorinės reikšmės eksponatų. XIX amžiuje

archeologija apėmė nemažai istorijos mokslo šakų. XX amžiuje Lietuvoje muziejai istorinės reikšmės eksponatus sistemino jau į atskirus rinkinius pagal istorijos mokslo šakas. Abu klasifikavimai atspindi istorijos mokslo objekto struktūros sampratas.

Lietuvos nacionalinio muziejaus ikonografiniame rinkinyje – fotografijos ir meno kūriniai.

„Aušros“ muziejuje istoriniame rinkinyje šalia kitų muziejinių vertybių glaudžiama daugiau nei 5000 fotografijų ir 29 000 negatyvų. Tačiau šis muziejus turi ir filialą – Fotografijos muziejų, kuris kaupia ne tik foto nuotraukų, bet ir fotografavimo technikos pavyzdžių rinkinius [25].

Muziejų rinkinių rūšys apeliuoja į panašias ir skirtingas tikrovės dokumentavimo tendencijas.

Vilniaus senienų muziejaus rinkiniai atspindi tradicinę muziejaus sampratą, gyvuojančią nuo Renesanso. Ji – aidas Renesanso epochos enciklopedinio muziejaus koncepcijos, kuri apibūdinama kaip *theatrum mundi* arba *theatrum artis et naturae*. Vilniaus senienų muziejų ir sudarė du muziejai: istorinis ir gamtos. Jie buvo laikomi Vilniaus universiteto kai kuriose salėse. Tenka pripažinti ir būdingą šiam muziejui inertišką tradiciją tęsimą. Jis priglobė buvusių Vilniaus universiteto gamtos muziejų likučius.

Nuo XX amžiaus antrojo dešimtmečio Lietuvoje organizuotų krašto (kraštotyros) muziejų koncepcijos – tradicinės. Šie muziejai įsivaizduoti kaip krašto, vietos vizualios monografijos, apimančios ir vietos istoriją, ir gamtą. Tačiau interesai vietos gamtai mažėjo.

Skirtingai ir panašiai Vilniaus senienų muziejaus ir XX–XXI amžiaus muziejų vertinami istorinių dokumentų kaupimo tikslai. Vilniaus senienų muziejaus archeografinis rinkinys buvo formuojamas siekus dvejopų tikslų: eksponavimo ir istorinių šaltinių publikavimo, norėjus objektyviai (kaip suvokė XIX amžiaus istorikai pozityvistai) interpretuoti Lietuvos istoriją, ypač Lenkijos–Lietuvos unijos laikotarpį. XX amžiaus Lietuvos muziejams nėra reikšminga archeografija (šaltinotyra, atrinktų dokumentų rinkinių publikavimas). Tai jau rūpestis mokslinių tyrimų institucijų bei archyvų. Tačiau išliko tradicinis žingeidumas istorinių dokumentų originalams, kadangi jie – potencialūs eksponatai istoriniam kontekstui atspindėti.

XIX–XXI amžiuje muziejai skirtingai kvestionavo leidinių priskyrimą muziejiniams rinkiniams. Pastarajame amžiuje tai, kas apibrėžiama sąvoka *spaudos paveldas*, – tapo istorinių rinkinių objektu. O informacinės reikšmės leidinius, susijusius su muziejinkystės ir muziejų pobūdžio problematikomis, kaupia muziejų bibliotekos.

XIX–XXI amžiais Lietuvoje vyrauja kelios pagrindinės tradicinės muziejų rinkinių formavimo tendencijos.

Populiarūs archeologijos, numizmatikos rinkiniai. Lietuvos muziejų interesai Lietuvos proistorėi – pastovūs. Iki XX amžiaus antros pusės minėtus rinkinius profesionaliai formavo tik nedaugelis muziejų. 1918–1940 metais tik du kraštotyros muziejai – „Aušros“ ir Panevėžio – bandė daryti archeologijos kasinėjimus. Tuo laiku tik trys muziejai – Stepono Batoro universiteto Archeologijos muziejus Vilniuje, kurį organizavo profesorius archeologas Władysławas Antoniewiczzius, ir Vytauto Didžiojo karo muziejus Kaune, kuriam vadovavo archeologas, generolas Vladas Nagevičius, bei Vytauto Didžiojo Kultūros muziejus, kurio archeologijos skyrių tvarkė istorikas Jonas Puzinas, – profesionaliai sudarė Lietuvos proistorės rinkinius ir ekspozicijas. XX amžiaus pirmoje pusėje Lietuvoje buvo tik vienas specializuotas archeologijos muziejus – tai minėtas Stepono Batoro universiteto Archeologijos muziejus Vilniuje.

Nuo XX amžiaus penktojo dešimtmečio Lietuvoje muziejams atsirado platesnės archeologijos rinkinių sudarymo galimybės. Nuo 1944 metų Vilniaus universitetas pradėjo rengti archeologus. Tačiau iki septintojo dešimtmečio archeologijos tyrinėjimų monopolį turėjo Istorijos–etnografijos muziejus Vilniuje. 1948–1968 metais šio muziejaus archeologinį rinkinį turtino radiniai, rasti archeologinėse ekspedicijose jo bei Vilniaus universiteto, Lietuvos istorijos instituto archeologų. Šis muziejus turėjo didelę pasiūlą eksponatų 1968 metais organizuotai savo ekspozicijai, kuri atspindėjo 7 salėse laikus nuo pirmųjų gyventojų Lietuvos teritorijoje iki 1917 metų revoliucijos. Pasitelkus archeologijos eksponatus ir grafinę medžiagą, šios ekspozicijos pirmoje salėje vaizduoti būdingi gyvenamosios broožai iki valstybės susidarymo XIII amžiuje.

1948 metais įsteigtas Trakų kraštotyros muziejus formavo savo archeologijos rinkinį iš radinių, rastų 1929–1939 metais vykdžius Trakų salos pilies konservavimo ir restauravimo darbus, 1951–1965 metais Lietuvos TSR istorijos institutui ir Mokslinėms restauravimo gamybos dirbtuvėms (kurios buvo reorganizuotos į Paminklų konservavimo institutą) atlikus Trakų salos ir pusiasalio pilių tyrinėjimus, 1958–1964 metais realizavus Trakų miesto statybos planus ir 1996–1999 metais dirbus Galvės ežere tarptautinei archeologų ekspedicijai bei nuo 1995 metų pačiam muziejui organizavus archeologines ekspedicijas, taip pat įgijus atsitiktinių radinių. XX ir XXI amžių sandūroje Trakų istorijos muziejus (šis statusas jam suteiktas 1962 metais) turėjo 40 855 archeologijos eksponatus. Apskritai šio muziejaus archeologijos „fonde“, be šių eksponatų, dar yra 5000 neapdorotų bei 16 000 prastai išlikusių (daugiausia įvairios šukės) archeologijos radinių [11, 16–18].

Nuo 1979 metų Kernavėje vykdomi sistemingi archeologiniai tyrinėjimai (iki 2000 metų buvo organizuota 51 archeologinė ekspedicija, jų daugiausiai suorganizavo Aleksas Luchtanas; tačiau per du dešimtmečius vis dėlto teiširta tik 1 proc. Kernavės kultūrinio rezervato teritorijos, kurią sudaro 194,4 ha.). Jie sudarė prielaidas Kernavės istorijos muziejui (1928 metais įsteigtas kaip kraštotyros, 1962–1989 metais buvo Trakų istorijos muziejaus padalinys) keisti koncepciją bei statusą. 1989 metais jis pertvarkytas į Kernavės archeologijos ir istorijos muziejų–rezervatą, vėliau į Valstybinį Kernavės kultūrinį rezervatą, kuris atspindi archeologijos muziejaus *in situ* ir „palei sienas“ muziejaus dermės koncepciją.

Kitų Lietuvos muziejų archeologijos tyrinėjimų organizavimo sėkmė nelydėjo. Vis dar trūko licencijuotų archeologų. Buvo muziejų, kurie neturėjo leidimo vykdyti kasinėjimus. Tik 2000 metais Valstybinė paminklo saugos komisija prie Lietuvos Respublikos Seimo priėmė sprendimą leisti 18 muziejų daryti archeologijos kasinėjimus. Kultūros ministras patvirtino sąrašą 25 muziejų (tarp jų ir 17 krašto, vietos, priklausančių savivaldybėms: Alytaus, Biržų, Daugyvenės, Kėdainių, Klaipėdos, Mažosios Lietuvos, Kretingos, Marijampolės, Mažeikių, Nalšios, Panevėžio, Raseinių, Rokiškio, Šilutės, Telšių, Ukmergės, Utenos, Vilkaviškio), kurie sistemingai kaupia archeologijos radinius.

XX amžiaus pabaigoje Lietuvoje 34 muziejai turėjo daugiau kaip 300 000 archeologijos radinių. Pusė – Lietuvos nacionaliniame muziejuje.

Du nacionaliniai meno muziejai – M. K. Čiurlionio dailės ir Lietuvos dailės – savo struktūroje neišskyrė archeologijos rinkinių. Jie įtraukti į taikomosios dailės rinkinius. Nacionalinis M. K. Čiurlionio muziejus konsolidavo savo meno muziejaus koncepciją. Tolo nuo 1936 metais turėtos rinkinių klasifikacijos (priešistorės, istorijos, etnografijos, meno), būdingos kultūros istorijos muziejui.

Adolfas Valeška, organizavęs Vilniaus dailės muziejų, nurodė takoskyrą tarp meno ir istorijos muziejų koncepcijų: meno muziejaus objektas – dailės sritis, o jai pagalbinės – istorija, archeologija. 1948 metais tarp šio muziejaus 63 515 eksponatų buvo 34 710 monetų ir medalių. Tačiau numizmatikos eksponatai nebuvo traktuoti kaip savarankiškas rinkinys – jie priskirti taikomosios dailės rinkiniui. XX amžiaus pabaigoje Nacionalinio Lietuvos dailės muziejaus rinkinių struktūrą sudarė tapybos, grafikos, taikomosios dailės, liaudies meno, gintaro, laikrodžių, meninės fotografijos rinkiniai.

XIX–XXI amžiais Lietuvoje išryškėjo kita muziejų rinkinių sudarymo tradicinė tendencija – lietuvių etnografijos rinkiniai. Jos pradininkas – Dionizo Poškos Baublio muziejus. Vilniaus senienu muziejus turėjo mažai lietuvių etnografijos vertybių (kol kas nežinomos kelios: žemaitiški avikailiai, kelios piemenų medinės dėdelės). Nuo XX amžiaus pradžios Lietuvių mokslo draugija atgaivino Poškos pradėtą tradiciją. Jos muziejus didžiausias rinkinys – lietuvių etnografijos vertybės (2050 eksponatų). 1918–1940 metais Lietuvoje kraštotyros muziejų prioritetinė sritis – lietuvių etnografijos vertybių rinkimus. Amžininkai nemažai šių muziejų ir vadino etnografiniais („Aušros“ Šiauliuose, „Dzūkų“ Alytuje, Panevėžio, Kretingos, Rokiškio), nors pastarieji tokie nebuvo. Kaip etnografinius buvo galima vertinti tik kelis muziejus: lenkų 1925 metais įsteigtą Etnografinį Stepono Batoro universitete Vilniuje ir 1930 metais vokiečių rekonstruotą žvejo trobą Kuršių nerijoje. Tais laikais etnologas, profesorius Ignas Končius, skatinęs lietuvių etninės kultūros ženklų įmuziejimą, vis dėlto nuogaštavo, kad muziejai gali virsti sendaikčių sandėliais, iš kurių ateityje gali būti išmesta apie 90 proc. sukauptų objektų.

Tarybiniais metais lietuvių etnografijos vertybių muziejinė atranka buvo tęsiama tradiciškai. Tarybų valdžia manipuliavo būdinga komunistinei ideologijai liaudies, liaudiškumo korta ir buvo palanki lietuvių etnografijos, „šiuolaikinio“ liaudies meno muziejinės selekcijos plėtotei. Buvo įsteigti specializuoti muziejai: 1966 metais Liaudies buities – skansenas Kaišiadorių rajone, Rumšiškėse (atidarytas lankymui nuo 1974 metų; ten buvo perkelti 57 pastatai ir įrengtos 6 sodybos) bei 1975 metais Lietuvių liaudies dailės, Vilniuje, Visų Šventųjų bažnyčioje.

XIX–XXI amžiuje išryškėjo trečioji muziejinės atrankos tendencija – fotografijos, ikonografijos rinkiniai. Nuo XIX amžiaus antros pusės, įkandin fotografijos populiarėjimo, muziejai sparčiai plečia fotografijos rinkinius. Tai dėsningas ir neišvengiamas tikrovės muziejinio dokumentavimo procesas, būdingas daugeliui Pasaulio muziejų. Jį inspiruoja pažanga, naujos technologijos, fiksuojančios tikrovės raiškas. Šiuolaikinis medijų analitikas Marshallas McLuhanas mano, kad žmonija vertina fotografiją kaip žingsnį nuo tipografinio žmogaus amžiaus prie grafinio, suteikiančio vis platesnes technologines galimybes vizualiam tikrovės suvokimui [17, 186–199].

XX amžiaus aštuntame devintame dešimtmetyje Lietuvoje aktyviai veikusi Lietuvos fotomenininkų draugija (įkurta 1969 metais) turėjo įtakos fotografijos svarbos vertinimui. 1973 metais šios draugijos narys, Šiaulių fotoklubo pirmininkas fotografas Antanas Dilys įkūrė Fotografijos muziejų, kuris, kaip minėta, 1976 metais buvo prijungtas prie Šiaulių „Aušros“ muziejaus.

XX–XXI amžių sankirtą Lietuvos nacionalinis muziejus siekė dokumentuoti, pasitelkęs fotografavimo akciją, trukusią porą metų. Buvo padaryta tūkstančiai fotografijų iš visuomenės gyvenimo įvairių raiškų. Šią akciją galima vertinti kaip aktyvią atranką. Tokią atranką propaguoja ir šiuolaikiniai muzeologai, dokumentavimo centras SAMDOK Švedijoje. Tačiau ši akcija ir perspėja, kad Lietuvos muziejams gali tekti rekonstruoti XX–XXI amžiaus sandūros gyvenimą nebe autentiškais daiktais, o tik jų atvaizdais. Kadangi jie neturi aktyvaus kasdienybės daiktų dokumentavimo strategijos.

Lietuvoje visi muziejai turi įvairaus didumo fotografijos rinkinius.

XIX–XXI amžiais Lietuvoje muziejinės selekcijos pagrindinė tendencija – istorijos rinkiniai. Jų turinių esminė paradigma – kas sava kraštui, visuomenei, ir, kas sava, susvetinama bei primetama įtakojus ideologijai. 1855–1865 metais Vilniaus senienų muziejaus strategija – „lietuviškos senienos“, atspindinčios istorinės Lietuvos, ypač Lietuvos–Lenkijos unijos kontekstus.

1867–1915 metais Vilniaus senienų muziejus prie Vilniaus viešosios bibliotekos sureikšmino lietuvių–slavų bendros prigimties liudijimų paieškas.

1898–1915 metais Michailo Muravjovo muziejus domėjosi 1863–1865 metų įvykiais Rusijos imperijos Šiaurės vakarų krašte, Muravjovo kulto muziejine raiška.

1907–1939 metais Lenkų mokslo bičiulių draugijos (*Towarzystwo Przyjaciół nauk*) muziejus pirmą savo veiklos dešimtmetį laikėsi kolekcionavimo, būdingo dvarams (*quod libet* – apie viską, kas patinka), lenkų didaktinėms kolekcijoms, tradicijos, o vėliau sureikšmino tai, kas atspindėjo Lietuvos istoriją, lenkiškąją Lietuvą.

Tarpukario Lietuvoje lietuvių organizuotų muziejų istoriniai rinkiniai atspindėjo Lietuvos ir lokalines istorijas, valstybingumo siekius, lietuvių tautos laimėjimus ir žygdarbius.

Tarybiniais metais valdžia vertė muziejus dokumentuoti tarybinės tikrovės, socializmo kontekstus, sureikšmino revoliucinių ir Antrojo pasaulinio karo įvykių liudijimus. Istorijos rinkiniai buvo pildomi iliustratyvaus pobūdžio eksponatais.

Po 1990 metų muziejų istorijos rinkinių turtinimo strategija akcentavo Lietuvos istorijos kontekstus, kurie atspindėjo 1918–1940 metų Lietuvos gyvenimo, pokario, partizaninio pasipriešinimo prieš sovietų okupaciją, tremties, rezistencijos, Sąjūdžio, nepriklausomybės atkūrimo reiškinius, faktus. Nemažai Lietuvos muziejų savo istorijos rinkinius papildė lietuvių išėivijos sukauptomis lituanistikos ir įvairiomis vertybėmis (pavyzdžiui, Maironio lietuvių literatūros muziejus – lietuvių rašytojų kolekcijomis, archyvais, kūrybinio–memorialinio palikimo daiktai).

Muziejų istorijos rinkiniai daugiau negu kiti rinkiniai patyrė įvairių reorganizacijų, netgi netekčių, keitusis ideologijoms, politinėms ir socialinėms visuomenės sanklodoms.

Šiandien kai kurių muziejų istorinių rinkinių skirstymas laikotarpiais panašus į taikytą tarybiniais laikais. Ta pati laikotarpių skiriamoji riba – 1940 metai. Po 1990 metų muziejai istorijos rinkinių (skyrių) tarybinį laikotarpį (skyrių) reorganizavo į naujausios istorijos. Šiandien Lietuvos nacionalinio muziejaus istorijos rinkinio skyriaus *Naujausių laikų istorija. Nuo 1940 m.* struktūrą sudaro šie rinkiniai:

- raštijos,
- išeivijos ir rezistencijos,
- įvairūs daiktai,
- dovanos ir suvenyrai [15].

Įvairių daiktų rinkinys būdingas ir istorijos rinkinių struktūrai Šiaulių „Aušros“ muziejuje, taip pat Vilniaus senienų muziejui. Po pusantro šimto metų klasifikuoti rinkinius vis dar yra sudėtinga. Apie rinkinių klasifikavimo sunkumus liudija ir šiuolaikinės moderniosios muzeologijos pateikiami rinkinių rūšių klasifikavimo modeliai, kur, be tradicinių rinkinių – meno, istorijos, gamtos, technikos, – yra ir mišrūs.

Šiandien Lietuvos muziejų rinkiniuose yra daugiau kaip 5,5 mln. muziejinių vertybių. Tai milžiniškas eksponavimo, praeities įvairovės muziejiskų atspindžių pateikimo potencialas.

2. EKSPOZICIJOS

Ekspozicija (nuolatinė paroda) – muziejaus koncepcijos kvintesencija. Ji atspindi pagrindinį muziejaus tezauro turinį, rinkinių kaupimo, tyrimo, dokumentavimo ir komunikavimo tikslus bei yra konceptualiai orientuota [29, 184]. Tai speciali vizualinė prezentacija, taip pat elementari muziejinės komunikacijos forma [27, 129–133]. Ekspozicijų turiniai ir formos – interpretacijos, kurios apima objektus, jų kontekstus ir apeliuoja į jų svarbą istorijai, kultūrai, mokslui [3, 145–160].

XIX–XXI amžiais Lietuvos muziejų ekspozicijų tradicinius ir modernius bruožus atskleidžia jų turiniai ir formos. Pagal formas galima skirti tokias ekspozicijų rūšis:

- ekspozicijos palei sienas,
- ekspozicijos be sienų,
- mišrios ekspozicijos (minėtų abiejų).

Vyrauja tradicinė, eksponavimo palei sienas, koncepcija. Būdingos ekspozicijų palei sienas rūšys:

- sisteminė,
- kolekcinė,
- pažintinė,
- estetinė,
- mišrios (minėtų kelių).

Ekspozicijų palei sienas sudarymo principai:

- teminis–chronologinis,
- monografinis,
- kolekcinis,
- sisteminis,
- mišrus.

Ekspozicijų palei sienas ir muziejų tradicijos pradininkai – XVIII amžiaus antros pusės–XIX amžiaus pradžios Vilniaus universiteto muziejai-kabinetai.

Mišrios ekspozicijos pradininkas – Baublio muziejus. Tačiau daugiau tokios rūšies ekspozicijų nebuvo šimtą metų. 1934 metais Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspozicija palei sienas ir jos tąsa aikštėje prieš šį muziejų atgaivino Baublio muziejaus pradėtą tradiciją. Nuo XX amžiaus antros pusės mišrių ekspozicijų ir muziejų daugėjo. Jos yra būdingos atminties memorialams, istorijos, archeologijos muziejams-rezervatams, dvarams.

Mišrių ekspozicijų (muziejų) bruožai:

- pažinimas,
- objektų ir idėjų sintezė,
- didaktika,

- estetika,
- rekreacija,
- reprezentacija.

Ekspozicijos be sienų yra šios:

- realiosios,
- virtualiosios.

Nuo XX amžiaus aštuntojo dešimtmečio sudarytos pirmosios be sienų realiosios ekspozicijos: akmenų muziejų (Orvydų sodyba Gargždėleje ir Unikalių akmenų Mosėdyje), vėliau – Europos parko (Europos centro muziejaus) ir Grūto parko.

Lietuvoje virtualiųjų muziejų dar nėra.

Ekspozicijų turiniai tradiciškai orientuoti atspindėti Lietuvos, lokalių, politinę, kultūros, kasdienybės, monografinio ir kito pobūdžio istorijas, Lietuvos gamtą ir bendrajai gamtotyrai būdingus objektus, Lietuvos ir Pasaulio meną, techniką iš Lietuvos konteksto.

Ekspozicijų turiniai kito įkandin ideologijos, politinių ir socialinių sanklodų pokyčių. Ekspozicijų turinių koncepcijų istoriniai diskursai:

- nuo „veidrodžio“ – parodyti, kaip buvo iš tikrųjų (koncepcija, pagrįsta XIX amžiaus pozityvizmo metodologija bei įtakota ideologinių ir politinių nuostatų, būdinga Vilniaus senienų muziejui) – iki tikrovės, istorijos rekonstrukcijos versijų, interpretacijų, paremtų istorizmo ir istorizmo įveikos principais (būdinga šiuolaikiniams istoriniams muziejams),
- tarp kolekcinio pristatymo principo ir idėjos organizuotos žiūros (būdinga daugeliui Lietuvos muziejų XIX–XXI amžiuje).

Kritinio požiūrio apie muziejų ekspozicijas šaknys XIX amžiuje. Caro valdžiai naikinusi Vilniaus senienų muziejų, buvo kritikuojama jo ekspozicijos, rinkinių formavimas, Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos orientacijos, kurios, pasak kritikų, propagavo lenkintos Lietuvos idėjas. Generolas Arkadijus Stolypinas teigė, kad muziejaus ekspozicija – ne damos etažerė su sudėtais niekučiais, o idėjų organizuota žiūra.

XX amžiaus trečiajame dešimtmetyje Lenkų mokslo bičiulių draugijos muziejaus organizatoriai kritiškai vertino kolekcinį eksponavimo principą ir pasuko link konceptualiosios ekspozicijos.

Nepriklausomoje Lietuvoje P. Galaunė, P. Bugailiškis kritikavo sparčiai sudaromų muziejų, daugiausia kraštotyros, bei mokyklų muziejėlių eksponavimo metodus, būdus, kurie pavertė juos plokštuminiais, pilkų tonų, daiktų sangrūdų vaizdais bei senienų sandėliais. Buvo proteguojama konceptuali ir ideologijos angažuojama ekspozicija.

Tarybiniais metais formuotas lozunginis eksponavimo stilius ir ekspozicijų iliustratyvus turinys. Rodyta socialistinės tikrovės natūralistiniai objektai (kviečių pėdai ir kita), jų kopijos, muliažai (mediniai duonos kepalai ir kita), diagramos, fotonuotraukos, atspindinčios tarybinį gyvenimą. Nuo XX amžiaus septintojo dešimtmečio minėtas eksponavimo pobūdis kito. Tačiau ekspozicijos, gyvavusios kulto pastatuose, taip pat revoliucionierių ir kovotojų už tarybų valdžią muziejai, steigti nuo penktojo dešimtmečio, iš esmės nekeitė savo veido. 1975 metais netgi LTSR Istorijos–etnografijos muziejaus ekspozicija buvo papildyta tarybų valdžios 1918–1919, 1940 metais tikrovės, *Buržuazinės Lietuvos 1918–1940 metais* broožų ir 1941–1945 metais Antrojo pasaulinio karo (*Didžiojo Tėvynės karo*) svarbių momentų iliustracijomis.

Po 1990 metų nauja santvarka ir ideologija pakeitė daugelio muziejų turinius ir erdves, o kai kuriuos muziejus – panaikino. Muziejų ekspozicijų turinio pokyčių pradininkas buvo „Laisvės muziejus“ Katedros aikštėje Vilniuje, įrengtas statybiniame vagonėlyje. Rodomos nuotraukos ir dokumentai atspindėjo rezistentų pasipriešinimą prieš sovietų okupaciją, tarybų valdžią, taip pat tremtį.

Visi muziejai išėmė iš savo ekspozicijų tarybinio laikotarpio iliustravimą. Vietoj jų įrengė ekspozicijas apie kovas už Lietuvos laisvę, nepriklausomybę. Visų ekspozicijų turiniai akcentavo praeitį be tarybinių laikų. Atsirado dėmesys ne tik valstiečių, bet ir bajorų kultūros atspindėjimui. Tradiciškai didėjo dėmesys seniesiems Lietuvos laikams. Lietuvos nacionalinis muziejus įrengė Lietuvos proistorės ekspoziciją tradiciniais ir naujais eksponavimo būdais. Į meno, literatūros muziejų ekspozicijas įtraukiamos lietuvių išėivijos kūrybos, kolekcionavimo prezentacijos. Muziejų ekspozicijos bando išsiveržti iš akademiinių ir tradicinių turinių ir formų.

III. MUZIEJŲ TIPAI

1. TIPOLOGIJOS PROBLEMA

Klasifikavimo sistemos gyvuoja seniai. Senovėje jos atliko apskaitos funkciją. Ilgainiui jų struktūrai imti taikyti atitinkami kriterijai. Proceso esmė – panašių daiktų, raiškų, idėjų grupavimas pagal bendras charakteristikas.

Seniausią muziejų tipologiją sudarė senovės graikai: muzeonai, pinalotekos, gliptotekos, daktilotekos, tezaurai.

Lietuvoje muziejų tipologijos poreikis iškilo nuo XX amžiaus antrojo dešimtmečio, kuomet sparčiai augo muziejų skaičius. Orientuotasi į tradicinę Vakaruose, nuo XVIII amžiaus pabaigos populiarėjusią muziejų tipologiją pagal rinkinių rūšis: meno, istorijos, gamtos, technikos muziejai. Tačiau muziejų organizatoriai (P. Bugailiškis ir kiti) susidūrė su kraštotyros muziejų priskyrimu šiai tipologijai kolizija. Todėl manė, kad muziejų tipai Lietuvoje dar „nenuisistovėjo“.

XX amžiaus antroje pusėje Lietuvoje muziejų tipologijos problema liko neišspręsta. 1977 metų Lietuvos TSR muziejų sąrašė Juliaus Kasperavičiaus muziejų suskirstymas grupėmis vis dėlto liudija laikymąsi tradicinės tipologijos (pagal rinkinių rūšis) [5, 127, 128].

Šiuo metu Pasulyje vyraujančios muzeologinės teorijos ir metodikos nesufurmavo tipinio muziejų klasifikavimo modelio. Naudojama nemažai tipologinių schemų. Jų kriterijai įvairūs; tradiciniai – muziejų rinkinių rūšys, statusas, priklausomybė, teritorinis apibrėžtumas bei nauji – muziejinė komunikacija, socialinė misija. Neilas Kotleris ir Philipas Kotleris apibūdina muziejų tipus, būdingus JAV muziejų sistemai: istorijos, mokslo

ir technologijos, gamtos istorijos, antropologijos, etnografijos, vaikų ir jaunimo, visuomenės ir etniniai, specialieji, pagrindiniai, enciklopediniai, mažieji muziejai, zoologijos parkai, botanikos sodai [7, 16–27].

F. Waidacherio apibrėžiama muziejų tipologija nėra orientuota į konkretų kultūrinį kontekstą ir gali būti vertinama kaip artima tipinei. Muziejų tipai apibendrinami pagal teisės ir veiklos pobūdį – tai yra pagal muziejų savitumus, specialią veiklą, teritorinę priklausomybę, statinio pobūdį, muziejų rūšys – pagal rinkinių turinį, ypatingą paskirtį ir pamatinių mokslų pobūdį: gamtos, istorijos, kultūros istorijos, technikos, meno, mišrūs, paramuziejai (mobilieji, etniniai, dublikatų, papročių muziejai, meno galerijos, zoologijos sodai, akvariumai, žvėrynai, gyvosios istorijos sodybos, paveldo interpretavimo, urbanistikos studijų centrai ir kiti) [29, 225, 226].

1995 metų Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo 2003 metų redakcijos pateikiama muziejų klasifikacija – tradicinė. Jos kriterijai – muziejų statusas, priklausomybė:

- nacionaliniai,
- respublikiniai,
- apskričių,
- savivaldybių,
- žinybiniai,
- kiti [16].

2. MUZIEJŲ TIPŲ TENDENCIJOS

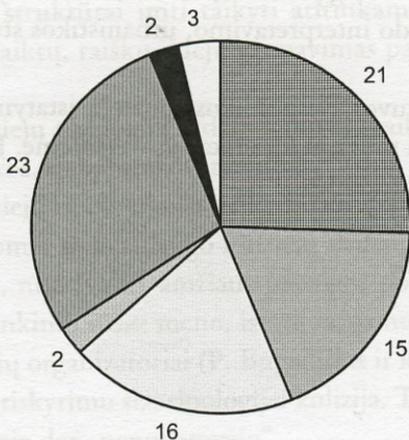
Muziejų tipų paplitimo tendencijos yra suponuotos visuomenės vertybinių paradigmu, taip pat jas atspindi.

Nuo XIX amžiaus pradžios iki XX amžiaus antrojo dešimtmečio Lietuvoje muziejų tipų tendencijas nustatyti nesudėtinga, kadangi buvo tik keli muziejai. Visi, išskyrus Vilniaus universiteto gamtos muziejus-kabinetus XIX amžiaus pradžioje, – istoriniai.

1918–1940 metais Lietuvoje dominavo kraštotyros muziejai.

Muziejų tipų pagal rinkinių rūšis paplitimo tarybiniais metais ir po 1990 metų duomenys rodo, kad vyrauja kraštotyros ir istorijos muziejų organizavimo tradicinės tendencijos [5, 14]. Kraštotyros, archeologijos, etnografijos muziejus, manyčiau, galima priskirti istorijos muziejams. Tuomet galima teigti, kad Lietuvoje nuo XIX amžiaus vyrauja istorijos muziejų kūrimo tendencija.

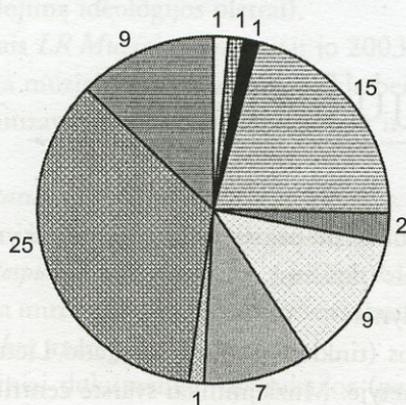
Muziejai 1976 metais

- Revoliucijos, istorijos ir etnografijos muziejai – 21
- Kraštotyros muziejai – 15
- Meno muziejai – 16
- Teatro ir muzikos muziejai – 2
- Literatūros muziejai – 23
- Gamtos muziejai – 2
- Kiti muziejai (LTSR ateizmo muziejus, Respublikinis pedagoginis muziejus, Jūrų muziejus) – 3

Iš viso 82 muziejai [5].

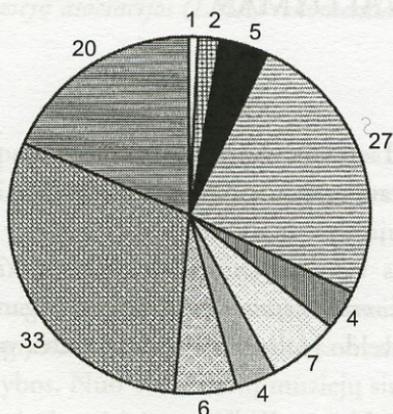
Muziejai 1996 metais

Archeologijos – 1	Etnografijos – 1	Gamtos – 1	Istorijos – 15	Literatūros – 2
Meno – 9	Mokslų – 7	Technikos – 1	Kraštotyros – 25	Memorialiniai – 9

Iš viso 71 muziejus.

Muziejai 2006 metais

Archeologijos – 1	Etnografijos – 2	Gamtos – 5	Istorijos – 27	Literatūros – 4
Meno – 7	Mokslų – 4	Technikos – 6	Kraštotyros – 33	Memorialiniai – 20

Iš viso 109 muziejai [14].

IV. MUZIEJŲ SISTEMA

Muziejų sistemos pobūdžio pagrindiniai parametrai yra šie:

- muziejų kiekis (skaičius),
- muziejų valdymas.

Muziejų sistemos (tinklo) problema atsirado Lietuvoje XX amžiaus trečiajame dešimtmetyje. Muziejininkai svarstė centrinių muziejų sudarymo pagal etninius regionus klausimus. Tarybiniais metais valdžia muziejų tinklą plėtė naujais ideologizuotais muziejais. Muziejai buvo valstybiniai ir visuomeniniai (žinybiniai). Šiandien Lietuvoje muziejų sistemą formuoja valdžia, visuomenė bei asmenys pagal savo vertybių skalę.

1. MUZIEJŲ VALDYMAS

1.1. Teisė

XIX–XXI amžiais Lietuvoje muziejų organizavimo, veiklos teisinis reglamentavimas yra standartinio pakopinio pobūdžio. Pagrindiniai bendro pobūdžio muziejų įstatymai yra šie:

- 1855 metais *Vilniaus senienų muziejaus* ir *Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos įstatai* (traktavo šią organizaciją kaip centrinę kultūros paveldo globos instituciją Šiaurės vakarų krašte, Rusijos imperijoje),
- 1934 metais *Vytauto Didžiojo muziejaus įstatymas* (suteikė teisę Vytauto Didžiojo kultūros muziejui prižiūrėti visus muziejus Lietuvoje),
- 1940 metais *Viešųjų muziejų įstatymas* (išreiškė tarybų valdžios valią nacionalizuoti muziejus, kultūros paminklus),

- 1947 metais *Kraštotyros muziejų įstatymas* (sureiškino šių muziejų panaudojimą ideologijos plėtrai),
- 1995 metais *LR Muziejų įstatymas* ir jo 2003 metų *redakcija* (reglamentuoja muziejų organizavimą, veiklą bei priežiūrą).

Muziejų organizavimą, veiklą reglamentuoja ir kiti svarbūs teisiniai dokumentai:

- *muziejų statutai* (pirminiai teisiniai aktai, rengiami muziejų steigėjų ir tvirtinami jų veiklą kuruojančių institucijų),
- *Lietuvos Respublikos Konstitucija, Civilinis kodeksas* (pastarasis reglamentuoja muziejaus – juridinio asmens statusą), *Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas*,
- poįstatyminiai dokumentai, instrukcijos (pavyzdžiui, *Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcija*, patvirtinta LR Kultūros ministro įsakymu Nr. ĮV–716 2005-12-16).

Taip pat šiandien Lietuvos muziejai atsižvelgia ir į profesinius patariaamojo pobūdžio dokumentus:

- *Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) statutą, Muziejų etikos kodeksą*,
- *Lietuvos muziejų asociacijos (LMA) rekomendacijas*.

1.2. Organizacija

XIX–XX amžiaus pradžioje Lietuvoje muziejus prižiūrėjo dvi caro valdžios struktūros: Šiaurės vakarų krašto generalgubernatorius ir Vilniaus švietimo apygardos globėjas (Vidaus reikalų ir Švietimo ministerijų Rusijos imperijos padaliniai).

1918–1940 metais Lietuvoje muziejais pirmiausia rūpinosi jų steigėjai: kraštotyros draugijos, apskričių viršininkai, savivaldybės, Švietimo ministerija ir kitos žinybos. Nuo 1934 metų muziejų sistemą bandė valdyti Vytauto Didžiojo kultūros muziejus, remdamasis 1934 metų *Vytauto Didžiojo muziejaus įstatymu* ir įgaliotas Švietimo ministerijos.

Tarybiniais metais Lietuvoje muziejus prižiūrėjo Kultūros ministerijos Muziejų ir paminklų valdyba.

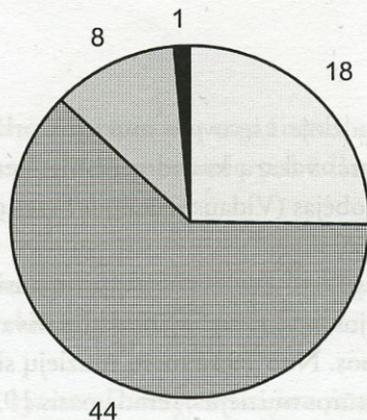
Nuo 1990 metų Lietuvos Respublikos muziejų sistemą valdo taip pat Kultūros ministerija. Šiandien joje bibliotekų, leidybos ir muziejų veiklą kuruoja Informacinės visuomenės plėtros skyrius.

2005-01-18 Lietuvos muziejų asociacija įteikė kultūros ministrui rezoliuciją, kurioje prašė atkurti Muziejų skyrių, motyvavo, kad kitų Europos Sąjungos (ES) valstybių kultūros ministerijose yra panašus muziejų sistemos valdymo modelis.

Šiandien Lietuvoje muziejų sistemos formavimu rūpinasi valdžia ir visuomeninės organizacijos: Lietuvos muziejų asociacija (LMA, įsteigta 1995 metais), ICOM Lietuvos nacionalinis komitetas (įkurtas 1994 metais), Lietuvos savivaldybių muziejų direktorių bendrija (LS MDB, įsteigta 1999 metais) bei Muziejų taryba (Muziejų ekspertų komisija LR Kultūros ministerijoje, įkurta 1997 metais).

1996, 2006 metų Lietuvoje muziejų sistemos pagal pavaldumą, priklausomybę diagramos rodo šios sistemos formavimo tendencijas, kurios yra panašios į vyraujančias Vakaruose: vis daugėja muziejų provincijose ir ne valstybės išlaikomų, muziejų sistema decentralizuojama.

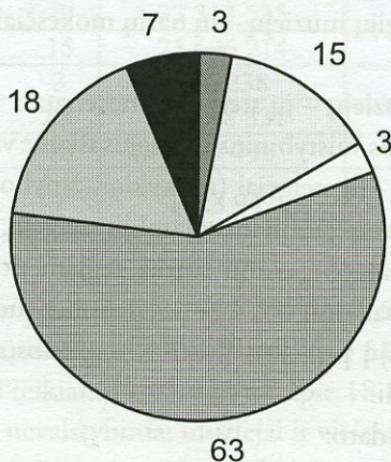
Muziejų sistema 1996 metais

□ Respublikiniai – 18 ■ Savivaldybės – 44 □ Žinybiniai – 8 ■ Nevalstybiniai – 1

Iš viso 71 muziejus.

Muziejų sistema 2006 metais

■ Nacionaliniai – 3

□ Apskričių – 3

▨ Žinybiniai – 18

□ Respublikiniai – 15

▨ Savivaldybės – 63

■ Nevalstybiniai ir viešosios įstaigos – 7

Iš viso 109 muziejai.

1.3. Finansavimas

XIX–XXI amžiais Lietuvoje muziejai finansuojami iš įvairių šaltinių. Vilniaus senienų muziejus buvo išlaikomas iš Vilniaus laikinosios archeologijos komisijos narių kasmetinių mokesčių ir iš mecenatų paramos bei paskutinais jo gyvavimo metais ir iš skirtų caro administracijos 1000 rublių metams. XX amžiaus antros pusės–XX amžiaus pradžios muziejai, organizuoti caro administracijos, buvo jos ir išlaikomi. XX amžiaus pirmoje pusėje (iki 1940 metų) muziejų finansavimo pagrindiniai šaltiniai buvo šie:

- kraštotyros muziejų – kraštotyros draugijų narių mokesčiai, savivaldybių parama, nuo 1934 metų – valdžios (Švietimo ministerijos) parama, teikta per tarpininką – Vytauto Didžiojo kultūros muziejų,

- valstybinių muziejų – Švietimo ministerija,
- mokslo draugijų muziejų – jų narių mokesčiai, mecenatų, valdžios parama,
- žinybinių muziejų – jų steigėjai, mecenatai.

Tarybiniais metais valstybinius muziejus išlaikė valdžia, o vadinamuosius visuomeninius – jų steigėjai (mokyklos, žinybos, organizacijos).

Po 1990 metų muziejai finansuojami jų steigėjų. Gauna lėšų ir iš kitų įvairių šaltinių. Paramos gavimo tvarką reglamentuoja 1998 metų LR Kultūros ministro įsakymu Nr. 117 patvirtinti visuomenės nepolitinių ir ne pelno organizacijų projektų finansavimo nuostatai bei kiti valstybės teisiniai dokumentai.

Muziejų lėšas sudaro:

- skirtos steigėjų,
- skirtos valstybinių ir nevalstybinių fondų,
- mecenatų,
- užsidirbtos.

Muziejai lėšas panaudoja darbuotojų atlygiams, susimokėti už komunalines paslaugas, statybų, remonto darbus, įgijimui muziejinių vertybių, jų restauravimui ir kitiems darbams, dalykams, kurie būtini muziejų veiklai.

Muziejininkai mano, kad jų muziejai yra finansuojami nepakankamai. Tačiau ekonomistės, finansų ekspertės Margaritos Starkevičiūtės muziejų rentabilumo analizė, paremta ekonomikos metodais (santykiu gautų lėšų ir parduotų paslaugų vertės), rodo, kad daugelio muziejų bilieto kaina viršijo faktinę, t. y. jie buvo nerentabilūs.

Nors muziejai yra ne pelno siekiančios institucijos, jų steigėjai skatina juos gyventi ne vien iš gaunamų, bet ir užsidirbtų lėšų.

2006 metais gautų iš biudžeto, iš fondų, programų, aukotojų, 2 proc. pajamų mokesčio ir užsidirbtų muziejų lėšų (už parduotus bilietus į muziejus, už patalpų nuomą bei kitų) santykis buvo toks [14]:

Muziejai, jų skaičius	Gauta (Lt)	Užsidirbta (Lt)
Nacionaliniai 3	33 313 535	2091 127
Respublikiniai 15	25 696 214	9707 741
Apskričių 3	766 238	5390
Savivaldybių 63	19 118 331	1392 354
Žinybiniai 18	2887 713	239 881
Nevalstybiniai ir viešosios įstaigos 7	1028 942	3244 777

2007 metais *Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programoje* pastebima, kad muziejų išlaikymui išleidžiama apie 51,5 mln. litų, o patys muziejai užsidirba iš teikiamų paslaugų tik apie 18,5 mln. litų [20].

Rentabiliausi yra nevalstybiniai muziejai ir viešosios įstaigos. Čia slypi priešara tarp deklaruojamo ne pelno siekiamo muziejaus (*LR Muziejų įstatymas, ICOM statutas*) ir faktiškai muziejaus, galinčio užsiimti nemažo ekonominio pajėgumo verslu (pavyzdžiui, Grūto parkas).

Pastebima, kad dalį muziejų uždirbtų lėšų sudaro pajamos, gautos iš nuomojamų patalpų, erdvių. Nevalstybiniai muziejai ir viešosios įstaigos mažai praktikuoja pelnytis iš patalpų nuomos, kadangi jas patys panaudoja savo verslui ir muziejinei edukacijai. Kitiems muziejams – tai žymus papildomų pajamų šaltinis, naudingas muziejų komunikacijos plėtrai. Nors muziejų vadybos pokyčiai patalpų panaudojimo problemą galėtų išspręsti ir racionaliau, ir pelningiau.

Muziejų rentabilumui augti gali padėti muziejų akreditavimo sistema (tai yra objektyviai įvertintas jiems lėšų skyrimas) bei modernizavimas, racionali vadyba, muziejininkų profesinio kvalifikuotumo didėjimas.

2. MUZIEJŲ SKAIČIUS

Kiek XIX–XXI amžiais Lietuvoje faktiškai buvo ir yra muziejų – pasakyti sudėtinga. Ne visi įtraukti į oficialią statistinę informaciją (pavyzdžiui, į XIX–XX amžiaus pradžioje skelbtą Rusijos Švietimo ministerijos ir Vil-

niaus gubernijos statistikos komiteto, šiandien – LR Kultūros ministerijos ir Statistikos departamento prie LR Vyriausybės). Šiandien muziejų tikslios statistikos neatspindi ir LR Juridinių asmenų registras. Nesiregistruoja tie muziejai, kuriuos jų steigėjai traktuoja kaip savo organizacinės struktūros dalis. LR Kultūros ministerijos Informacinės visuomenės plėtros skyriaus specialistai veda Lietuvos muziejų skaičiaus ir veiklos parametrų statistiką vadovaudamiesi *LR Muziejų įstatymu* bei šiandien Vakarų Europoje vyraujančiomis muziejų statistikos metodologijomis (pavyzdžiui: *A Guide to European Museum Statistics*. Berlin, 2004). Tačiau kai kurie muziejai neįtraukiami į šią statistiką, jiems neatsiuntus duomenų.

Muziejų skaičius kartu su muziejų tipais, rūšimis, muziejinė selekcija iliustruoja visuomenių požiūrius į muziejus, jų poreikį, taip pat atspindi visuomenių vertybines sistemas. Todėl naudingiau pateikti muziejų skaičiaus laikotarpių palyginamąją charakteristiką:

Konkretaus laikotarpio muziejų skaičius rodo, kiek buvo muziejų iš viso. Tačiau, kaip žinia, muziejai buvo steigiami ir likviduojami. Po 1831 metų sukilimo numalšinimo Lietuvoje muziejų neliko. 1855–1865 metais tebuvo vienas – Vilniaus senienų muziejus. 1918 metais nepriklausoma Lietuva iš praeities paveldėjo tik vieną – Kauno miesto muziejų.

Laikotarpis	Muziejų skaičius
Lietuvoje caro Rusijos priespaudos laikais	15
Lietuvos Respublikoje (1918–1940 metais)	39
Tarybų Lietuvoje	125
Lietuvos Respublikoje (nuo 1990 metų)	109

Tarybiniais metais muziejų buvo daugiau negu šiandien todėl, kad šiandien muziejų filialai neįtraukti atskirai į muziejų statistiką. Į tai reikia atsižvelgti, svarstant apie muziejų skaičiaus dinamiką.

Gintaras Karosas (Lietuva). Jūsų patogumui. Europos parkas

Fot. Gintaro Karoso

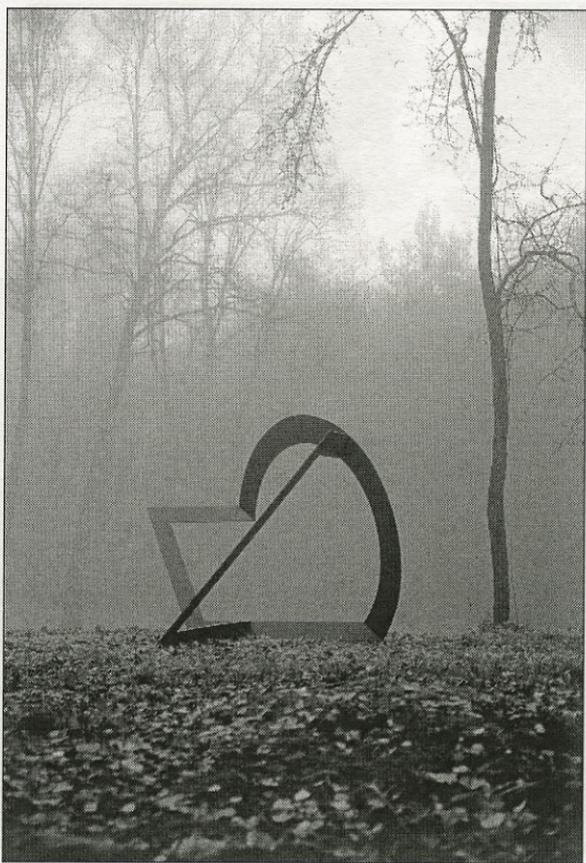
Europos parkas

Jon Barlow Hudson (JAV). Debesų rankos. Europos parkas

Fot. Gintaro Karoso

Europos parkas

Makoto Ito (Japonija). Sraigė. Europos parkas

Fot. Gintaro Karoso

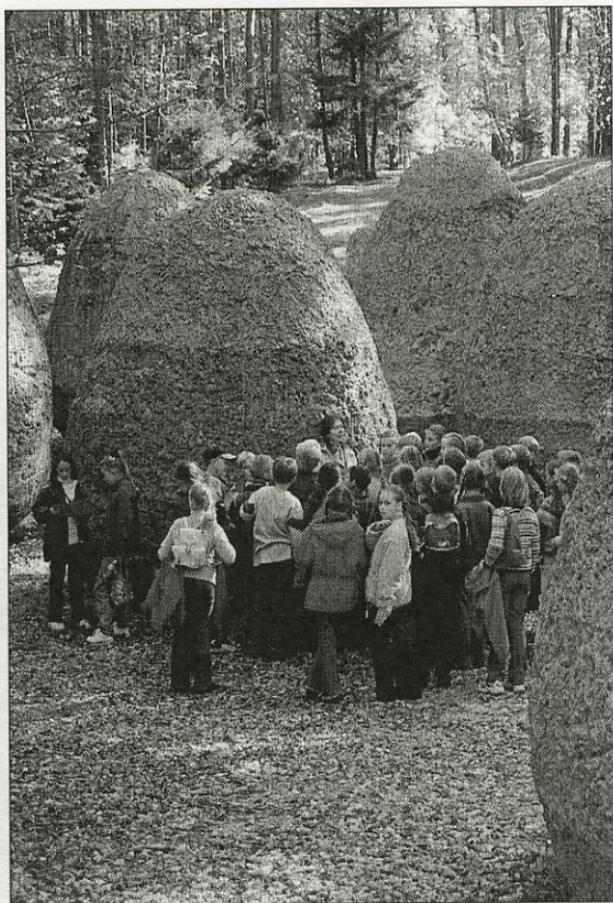
Europos parkas

Mara Adamitz Scrupe (JAV). Įtartinas mokslas. Europos parkas

Fot. Gintaro Karoso

Europos parkas

*Magdalena Abakanowicz (Lenkija). Neatpažinto augimo
erdvė. Europos parkas*

Fot. Gintaro Karoso

Europos parkas

V. MUZIEJŲ PRIEINAMUMAS

Muziejų programų, skirtų vaikams ir jaunimui, socialinio pagrindimo...

- mu...
- mu...
- mu...
- mu...
- mu...

Akcija „Idėjų voratinklis“ tarptautinėje konferencijoje *Muziejų edukacijos objektuose – modernus ir šiuolaikinis menas*. Europos parkas

Fot. Gintaro Karoso

Europos parkas

Miguel Sanoja (Venesuela). Sergėtojas. Europos parkas
Fot. Gintaro Karoso
Europos parkas

V. MUZIEJŲ PRIEINAMUMAS

Muziejų prieinamumą iš esmės ir faktiškai charakterizuoja jų socialumo pagrindiniai bruožai:

- muziejų lankytojų skaičius,
- muziejų publikos pobūdžio ir lankymo tyrimai,
- muziejų modernizavimas,
- muziejinė edukacija,
- muziejininkų kompetencija.

1. MUZIEJŲ LANKYTOJAI

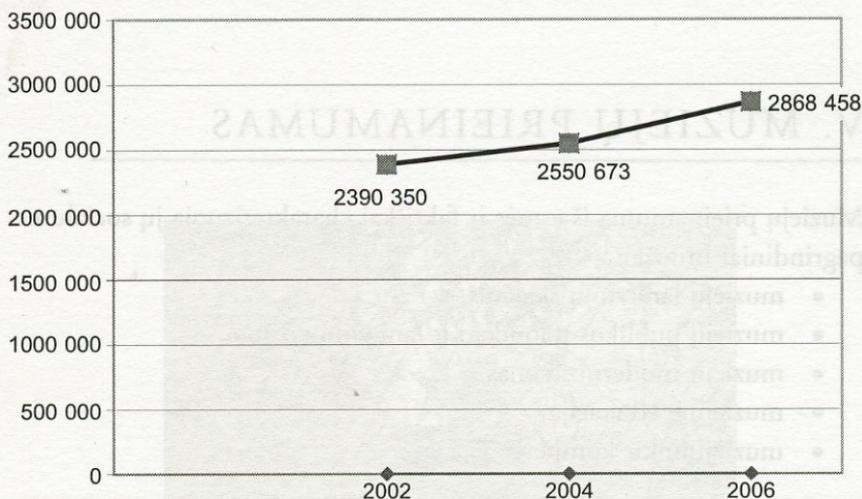
Muziejų lankytojų oficialios statistikos pagrindinis rodiklis yra parduotų bilietų į muziejus skaičius. Nuo XIX amžiaus yra oficialiai skelbiama Lietuvos muziejų lankytojų kiekybinė statistika (skaičiai). Todėl formaliai galima palyginti muziejų lankytojų skaičių [6, 73; 9; 14]:

Metai	Muziejų skaičius	Lankytojų skaičius
1856	1	6531
1862	1	10 360
2002	104	2390 350
2006	109	2868 458

Aptarinėti pateiktą palyginimą yra neprasminga. Nėra bendro atskaitos taško.

Muziejų lankytojų kaita išryškėja tik palyginus tų pačių muziejų skirtingų metų lankytojų skaičių. Todėl palyginta panašios muziejų sistemos 2002–2006 metais lankytojų statistika [9, 12, 14]:

Muziejų lankytojai 2002–2006 metais

Muziejų lankytojų gausėjimo bendrąsias tendencijas ne visai atitinka Nacionalinio Lietuvos dailės muziejaus lankytojų skaičius. 1990, 1991 metais šio muziejaus lankytojų skaičius smuko nuo 648 800 iki 261 459. 1995 metais tebuvo 132 600 lankytojų. Lankytojų mažėjo todėl, kad vyko šio muziejaus struktūros reorganizacija, padalinių iškėlimas iš kulto pastatų. Nutrūko turistų srautai iš buvusios Tarybų Sąjungos respublikų. Lietuvos svarbių muziejų lankymas tapo neprivalomas moksleiviams ir kitiems. 1999 metais šiam muziejui atidarius parodą „Žalgirio mūšis“, ją per penkis mėnesius aplankė 171 664 lankytojai, kai tais metais šis muziejus iš viso sulaukė 300 178 lankytojus. Vėliau lankytojų mažėjo. 2005 metais jų buvo 171 926. Tačiau Nacionalinio Lietuvos dailės muziejaus virtualias svetaines, parodas naršo daugiau lankytojų (2005 metais – 236 800) negu kitų muziejų. Tai 1/3 visų lankytojų, žiūrinčių visų Lietuvos muziejų virtualias svetaines [13].

Muziejų lankytojų skaičiaus augimui turi įtakos daug veiksnių. Pagrindiniai: muziejų ekspozicijų, parodų bei edukacijos turinių ir formų aktualumas, patrauklumas ir įvairovė, muziejų ryšių su visuomene intensy-

vumas, muziejų pozityvūs įvaizdžiai medijose, programose, strategijose.

Faktinis muziejų lankytojų skaičius yra didesnis negu ataskaitose. Jie neskaičiuojami tomis dienomis, kuriomis lankosi veltui. Lankytojus galima suskaičiuoti, pasirėmus nuo 1977 metų praktikuojama Pompidu centro Paryžiuje patirtimi – naudojant elektromagnetinius bilietus. Matyt, būtų galima rasti būdų, kaip suskaičiuoti ir lankytojus Valstybinio Kernavės archeologijos ir istorijos muziejaus–rezervato dalies *in situ*, kur patenkama, kada norima ir nemokamai.

Muziejų lankytojų ir muziejų skaičiaus tikslesnė statistika yra geresnės muziejų ir jų veiklą kuruojančios LR Kultūros ministerijoje struktūros vadybos reikalas.

2. MUZIEJŲ PUBLIKOS IR LANKYMO TYRIMAI

Muziejų publika – muziejaus lankytojų įvairovė klasifikuojama į grupes pagal įvairius kriterijus, rodiklius. Muzeologas F. Waidacheris skirsto juos pagal

- amžių,
- išsilavinimą,
- teritorinį priklausymą,
- interesus ir motyvacijas [29, 171].

Kiti muzeologai nurodo kitokią muziejų publikos sudėtį ir skirstymo kriterijus.

XIX amžiuje Lietuvoje muziejų publika buvo klasifikuota į grupes pagal lytį: vyrai, moterys – ir profesiją – kariškiai. Remtasi tų laikų statistikos nuostatomis (gyventojų demografijos pagrindiniais rodikliais).

Šiandien Lietuvoje muziejų publikos klasifikavimas yra paremtas tradicinėmis, nuo XX amžiaus vyraujančiomis, nuostatomis, lemtomis organizacinės kultūros, ir naujomis, įtakotomis naujų muziejų veiklos formų. Deklaruojama muziejaus publikos sudėtis: tradicinė – pavieniai ir grupiniai lankytojai, iš pastarųjų išskiriant moksleivius, bei ją papildanti nauja – edukacinių užsiėmimų, renginių, fondų, internetinių svetainių, ekspozicijų, parodų lankytojai.

Nuo XX amžiaus devintojo dešimtmečio Lietuvoje imta domėtis muziejų publikos, muziejų lankymo ar nelankymo sociologiniais tyrimais. Tokie tyrimai nuo XX amžiaus septintojo dešimtmečio atliekami Vakarų ir Vidurio Europos muziejuose.

Muziejinė sociologija keičia ankstesnę tradicinę apie muziejus, jų veiklą nuomonių rinkimo formą – muziejų lankymo (lankytojų) atsiliepimų knygas. Tačiau šių knygų tradicija išlieka. Šiandien jos yra daugiau reprezentuojamo ir deklaruojamo atidumo muziejų lankytojams pobūdžio.

Muziejinė sociologija orientuojasi pažinti ir įvertinti muziejų publikos ir lankymo

- sociodemografinę sudėtį,
- motyvacijas,
- laiką,
- lankytojų statistiką,
- kita.

Muziejinės sociologijos tikslas – aiškinimasis, kas, kodėl, kada lanko muziejus ir jų nelanko. Muziejų lankymo tyrimai yra svarbi taikomosios muzeologijos sritis. Jie – orientyrai muziejų vadybai bei muziejų su visuomene sąveikai gerinti. Muziejai turi nuolat tikrinti savo veiklos motyvacinės nuostatas.

Lietuvoje muziejinės sociologijos procesas formuojasi panašiai kaip Vokietijoje, Prancūzijoje ir kitur. Bandoma tirti atskirų muziejų lankymo pobūdį bei viešąją nuomonę apie muziejus, jų poreikį visuomenei bei daryti muziejų veiklos savianalizes (pagal SWOT analizės metodiką). Tačiau kol kas Lietuvoje skirtingai negu svetur (pavyzdžiui, Vokietijoje, kur muziejinės sociologija užsiima specialistų sociologų ir muziejininkų jungtinės grupės) tokie tyrimai – muziejininkų rankose ir yra neprofesionaliai atliekami.

Nuo 1994 metų Nacionalinis Lietuvos dailės muziejus praktikuoja anketines apklausas ir siekia pasiaiškinti nuomones apie muziejų, jo teikiamas paslaugas bei koks parodų tipiškas lankytojas, kokia publikos struktūra. Šie muziejininkų tyrimai yra ypač naudingi muziejaus ryšių su visuomene vadybai.

2001 metų pavasarį ir 2002 metų vasarą vykdyti Lietuvos liaudies buities muziejaus lankytojų tyrimai – kol kas profesionaliausi iš kitų darytųjų, kadangi paremti sociologinių tyrimų metodologija ir metodikomis. Pasiaiškinta, kad šio muziejaus lankytojai teigiamai vertina jo specifiką ir teikiamų edukacinių renginių ir buitinių paslaugų įvairovę bei kokybę (išskyrus viešųjų tualetų).

Socialinių tyrimų institutas dar neatliko kurio nors ar grupės muziejų lankymo tyrimų. 2003–2004 metais šis institutas, užsakius LR Kultūros ministerijai, padarė Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių sociologinį tyrimą. Jame bandė atskleisti ir šiandienos muziejų vaidmens visuomenei vertinimus. Šio tyrimo išvados:

- 55 proc. Lietuvos gyventojų lanko savo krašto muziejus,
- Lietuvos muziejų lankytojai yra vidurinio ir aukštesnio išsilavinimo,
- muziejų sistema (tinklu) patenkinti 37 proc. miestų ir kaimų gyventojų,
- ¼ Lietuvos gyventojų tenkina savo krašto muziejų kokybę,
- muziejai „iš dalies funkcionuoja kaip elitinės – išsimokslinusių miesto gyventojų – kultūrinės įstaigos“,
- kultūros darbuotojų nuomonė: naujų nedidelių muziejų steigimas regionuose – didėjančio muziejų poreikio visuomenei rodiklis [8, 47–61].

Muziejų lankymo profesionalūs sociologiniai tyrimai yra būtini, norint perspektyviai plėtoti muziejų veiklą ir tenkinti šiuolaikinės informacinės visuomenės poreikius. Lietuvoje būtų galima remtis vokiečių patirtimi organizuojant muziejų lankymo, apskritai veiklos, sociologinius tyrimus.

3. MUZIEJŲ MODERNIZAVIMAS

Muziejų modernizavimo problema apima visą paketą technologijų, taikomų muziejuose, jog būtų plečiamas muziejų ekspozicijų, parodų, komunikacijos, edukacijos ir kitų teikiamų paslaugų prieinamumas žmonėms. Muziejų technologinis lygmuo kinta įkandin pažangos Pasaulyje kaitos.

Nuo XX amžiaus trečiojo dešimtmečio muziejų modernizavimas Lietuvoje suaktualėjo. P. Galaunė, P. Bugailiškis ir kiti muziejininkai, atsižvelgę į Vakarų muziejų techninį lygį, rūpinosi įdiegti technologijas savo organizuojamuose muziejuose. Prioritetai teikti instaliacijos ir ekspozicijos įrangos technologijoms.

Šiandien Lietuvoje muziejininkai ir muziejų kuratoriai (LR Kultūros ministerija, Lietuvos muziejų asociacija) diegimą naujų technologijų muziejuose vertina kaip muziejų modernizavimo svarbią sąlygą. Būtinai naujų technologijų poreikis

- muziejų apsaugos sistemai,
- ekspozicijų, saugyklų įrangai,
- muziejinės komunikacijos, edukacijos plėtrai,
- muziejinių vertybių apskaitai, skaitmeninimui,
- muziejų pastatų renovacijai.

2001-03-27 LR kultūros ministro įsakymu buvo sudaryta grupė, kuri parengė muziejų kompiuterizavimo koncepciją. Muziejinių vertybių kompiuterinės apskaitos reglamentacija sudaro 92, 93, 94 pozicijas *Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcijoje*, patvirtintoje 2005-12-16 LR kultūros ministro [18]. 2006 metais pristatyta muziejininkams muziejinių rinkinių informacinė kompiuterinė sistema RIS. Ji sukurta muziejų rinkinių apskaitos administravimui ir tvarkymui bei teikimui muziejų lankytojams kokybiškų paslaugų.

Tačiau koegzistuojančios muziejinių vertybių apskaitos formos – kompiuterinė ir tradicinė – tušu rašomos apskaitos ir inventorinės knygos, – primena vežimo ir automobilio ratų koliziją. Taip pat iliustruoja tai, kad modernėjantis muziejus, kaip ir modernėjanti visuomenė, dėl savisaugos ir stabilumo bei inertiškumo neatsisako kai kurių konservatyvių požymių.

2001-11-31 LR kultūros ministro įsakymu Nr. 355 sudaryta darbo grupė parengė muziejų modernizavimo programos metmenis, kur buvo numatyta pastatų renovacija, ekspozicijų modernizavimas, muziejinių vertybių įgijimas, kompiuterizuotos muziejinių vertybių apskaitos sistemos

sukūrimas ir įdiegimas muziejuose 2003–2009 metais. Tuo pat laiku (2001-11-05) LR Kultūros ministerija paskelbė *Muziejų ekspozicijų modernizavimo nuostatus* ir konkursą. Jame dalyvavo tik 14 muziejų. Iš jų tik 2 muziejai atitiko konkurso reikalavimus, 4 – iš dalies, o kiti vietoj ekspozicijų modernizavimo priemonių pateikė muziejų remontų projektus. Muziejų vadybininkai nori muziejų modernizavimą spręsti iš esmės ir kompleksiška, tačiau tradiciškai.

2004-12-14 LR Seimo nutarimu patvirtintoje *LR Vyriausybės programoje* buvo įtrauktas Lietuvos muziejų modernizavimo ir renovacijos uždavinys.

2007-03-13 LR Vyriausybės patvirtintoje *Muziejų modernizavimo 2007–2015 metų programoje* numatyti ne vien muziejų modernizavimo dalykai:

- pastatų remontas – 376,9 mln. litų,
- ekspozicijų, saugyklių įrangos, biuro technikos įgijimas – 46,3 mln. litų,
- muziejų apsaugos modernizavimas – 10 mln. litų,
- eksponatų įgijimas – 3,6 mln. litų,
- kultūros vertybių paieška užsienyje – 900 tūkst. litų,
- konservavimo ir restauravimo darbų poreikio analizė – 50 tūkst. litų [22].

Šioje programoje ryšku tai, kad lėtai vyksta muziejų prieinamumo plėtra, susijusi su nauju požiūriu į muziejinę edukaciją bei naujomis technologijomis. Šiandien dar nėra integralios muziejų informacijos sistemos, jungiančios Lietuvos muziejų rinkinių apskaitos duomenų bazes. Nors ją nuo 2003 metų kuria Lietuvos dailės muziejus. Šiandien kompiuterizuotai muziejinių vertybių apskaita taikoma tik 3 muziejuose. Lėtai kuriamos internetinės parodos ir svetainės. Pastarąsias turi 3 nacionaliniai, 12 respublikinių, 20 savivaldybių, 2 žinybiniai, 5 nevalstybiniai muziejai. Nėra virtualių muziejų [20].

Lietuvoje stiprinant muziejų informacinę bazę didės potenciali pažinti ir išvysti milijonus muziejinių vertybių Lietuvos ir Pasaulio žmonėms. Lietuvos muziejai gali prisidėti prie André Malraux idėjos plėtojimo: įsi-

vaizduojamų muziejų, kurie realiame Pasaulyje neturi atitikmenų. Taip pat papildyti virtualių muziejų įvairovę. Virtualus muziejus apibūdinamas kaip logiškai susijusių skaitmeninių objektų kolekcija daugialypėje erdvėje, bet neturinti realios vietos, o jos objektai ir informacija apie juos gali būti skleidžiama po visą Pasaulį. Virtualus globalus muziejus – tai daugelio ar visų Pasaulio muziejų virtuali galimybė. Virtualus muziejus gali būti ne tik realaus muziejaus reprodukcija.

Virtualių muziejų publika gali būti didesnė ir įvairesnė už realių muziejų. Technologijos leidžia lanksčiai tenkinti virtualių muziejų lankytojų poreikius.

Akivaizdu, kad rytdienos modernus muziejus – tai virtualus, kuris suteiks Pasaulio žmonėms galimybes muziejų ir jų muziejinių vertybių prieinamumui. Tačiau „tikro“ daikto auros pojūčių siekiai skatins žmones vis dar lankyti realius muziejus.

Šiandien Lietuvoje muziejininkai ir muziejų kuratoriai turi keisti tradicinį požiūrį į muziejus kaip išskirtinius informacijos šaltinius. Juos ir bibliotekas bei archyvus, pasirėmus XX amžiaus filosofo egzistencialisto Karlo Jasperso požiūriu, reikia priskirti tai pačiai informacijos šaltinių kategorijai. Šių reiškinų episteminės ir socialinės misijos bendrybės šiaandien inspiruoja jų praktinės veiklos bendrąją vadybą ir informacijos plėtrą Lietuvoje ir svetur.

4. MUZIEJINĖ EDUKACIJA

Muziejinė edukacija (neformalus lavinimas(is) visą gyvenimą) muziejuose plėtojama kaip elementari bei projektinė veikla: ekskursijos, paskaitos, pamokos, renginiai, žaidimai, vaidinimai ir panašūs projektai.

XIX–XX amžiaus pirmoje pusėje Lietuvos muziejai savo švietėjiškoje veikloje sureikšmino moksleiviams skirtas ekskursijas ir pamokas. Tarybiniais laikais prioritetas teiktas ekskursijoms.

Nuo XX amžiaus pabaigos Lietuvos muziejuose formuojami įvairių

sampratų edukaciniai užsiėmimai. Muziejinė edukacija tapo prioritetine muziejų veikla.

Nuo 1996 metų LR kultūros darbuotojų tobulinimosi centras, Lietuvos muziejų asociacija rūpinasi supažindinti muziejininkus su Vakarų kraštų muziejinės edukacijos patirtimi (pavyzdžiui: Hempšyro grafystės (Didžioji Britanija) muziejų, Švedijos muziejų edukacinėmis programomis).

Jau yra garsių muziejinių edukacinių programų ir Lietuvoje (pavyzdžiui, „Gyvoji archeologija“ – Valstybiniame Kernavės archeologijos ir istorijos muziejuje-rezervate).

Lietuvos muziejų asociacija vertina muziejinės edukacijos svarbą panašiai kaip JAV muziejų asociacija bei kaip kitos Vakarų kraštų muziejų priežiūros organizacijos ir institucijos.

2004–2005 metais Lietuvos muziejų asociacija vykdė projektą *Lietuvos muziejų edukacinės veiklos įvertinimas ir visuomenės poreikių analizė* ir priėjo prie išvados, kad muziejininkai Lietuvoje turi sureikšminti muziejinę edukaciją muziejų prieinamumo plėtrai [19, 50–52].

Muziejinės edukacijos organizavimas turi ir laimėjimų, ir spragų. Mažai eksploatuojama muziejinės edukacijos formos ir turiniai, skirti suaugusiems. Muziejinė edukacija yra daugiau orientuojama į vaikus, jaunimą. Organizuojama įvairių formų, metodikų užsiėmimai, tarp jų vadinamieji interaktyvūs, bei tokie, kurie jungia mokymą su pramoga (juos ypač mėgsta ir daugelio kitų kraštų muziejai), bei atspindintys sumanymą „prašome liesti rankomis“ (ši antipodą tradicinėms muziejuose taisyklėms „neliesti rankomis“ paskelbė ir praktikuoja JAV muziejai, ypač vaikų). Tačiau daugelis muziejų pasirenka istorinio ir etnografinio pobūdžio edukacines programas. Vyrauja topikai: *Lino kančia arba kelias, Duonos kelias*. Tokios programos sudarytos atsižvelgus į mokyklinės programas ir muziejų pobūdį (jos plinta krašto muziejuose).

Muziejininkai ir mokytojai mano, kad muziejinė edukacija sėkmingai talkina formaliam švietimo procesui. Tačiau dėl šio dalyko nėra pasirašytas Kultūros ir švietimo ir mokslo ministerijų bendradarbiavimo aktas.

Edukacinių užsiėmimų statistika 2002, 2006 metais [9; 14]:

Muziejai	2002 m. užsiėmimai	2006 m. užsiėmimai	2002 m. dalyviai	2006 m. dalyviai
Nacionaliniai	1785	1939	35 426	34 528
Respublikiniai	828	2631	25 247	46 283
Apskričių	75	87	2393	1318
Savivaldybių	2808	4285	55 527	102 753
Žinybiniai	333	207	5069	4005
Nevalstybiniai, VŠĮ	300	339	8500	12 569
<i>Iš viso</i>	<i>6129</i>	<i>9488</i>	<i>132 162</i>	<i>201 456</i>

Lietuvos muziejų asociacija, siekdama aktyvinti muziejų edukaciją, bandė kurti jos programų koordinavimui, metodikos ir praktinės patirties sklaidai centrinės struktūras: Edukacinių programų fondą ir kartu su Lietuvos istorijos mokytojų asociacija – Edukacinį centrą. Tačiau iki šiol jie neįsteigti. Taip pat nėra ir panašaus kaip Švedijoje muziejų edukacinės veiklos koordinavimo bei muziejinės edukacijos strategijos. Muziejai individualiai kūrybiškai plėtoja edukacijos formas, temas, turinius. Tačiau muziejinei edukacijai Lietuvoje dar trūksta socialinio angažuotumo įvairovės (pavyzdžiui, vos keli muziejai parengė specialius edukacinius projektus neigaliems ir padidėjusios rizikos grupės vaikams).

5. MUZIEJININKO KOMPETENCIJA

Muziejų modernėjimui, prieinamumui turi svarbos specialistų kompetencija ir ištekliai. Aprioriškai galima teigti, kad XIX–XXI amžiais Lietuvoje muziejininkai – išsilavinę, atitinkamų mokslo šakų specialistai. Specialusis muziejinis išsilavinimas Lietuvoje organizuotas tik nuo XX amžiaus antros pusės. Jis yra dviejų lygių: aukštojoje mokykloje (1948–1953 metais ir nuo 2001 metų Vilniaus universitete) – kaip specialybė ir kaip kvalifikacijos kėlimas įvairiuose kursuose, organizuojamuose įvairių institucijų, organizacijų, muziejų.

XIX–XX amžiais muziejininkų kompetencijos ir išteklių išsamesnės analizės negalima pateikti, kadangi trūksta duomenų. Muziejų perspektyvai aktu-

aliausia įvertinti šiandienos muziejų specialistų kompetenciją ir skaičių.

Pagrindinių muziejuose specialistų: muziejininkų, ekskursijų vadovų, restauratorių statistika 2002–2006 metais [9; 14]:

Muziejai	Muziejininkai		Ekskursijų vadovai		Restauratoriai	
	2002	2006	2002	2006	2002	2006
Nacionaliniai	159	170	20	17	101	106
Respublikiniai	207	204	21	28	29	22
Apskričių	5	6	0	0	0	0
Savivaldybių	223	247	27	23	17	13
Žinybiniai	28	28	10	6	1	1
Nevalstybiniai, VšĮ	4	9	6	6	2	1
<i>Iš viso</i>	<i>626</i>	<i>664</i>	<i>84</i>	<i>80</i>	<i>150</i>	<i>143</i>

Pateiktas muziejų specialistų skaičius liudija, kad nežymiai daugėja tik muziejininkų. 2006 metais 109 Lietuvos muziejuose dirbantys specialistai (887) sudarė tik apie 32 proc. visų muziejų darbuotojų (2888) [14]. Muziejų techninis ir organizacinis bei vadybinis modernizavimas ateityje turėtų racionalizuoti specialistų ir muziejus aptarnaujančio techninio personalo skaičiaus santykį.

Muziejininkų kompetencijos vertinimas galimas tik iš dalies – lyginant kėlusią kvalifikaciją skaičių. Tokie duomenys muziejų veiklos atskaitose sisteminami irgi neseniai.

Muziejaus darbuotojų, kėlusią kvalifikaciją 2002, 2006 metais Lietuvoje ir užsienyje, statistika [9; 14]:

Muziejų darbuotojai	2002	2006
Nacionalinių	218	207
Respublikinių	206	330
Apskričių	10	18
Savivaldybių	271	431
Žinybinių	16	26
Nevalstybinių, VšĮ	20	11
<i>Iš viso</i>	<i>741</i>	<i>1023</i>

2006 metais savo profesinę kvalifikaciją kėlė apie trečioji dalis visų muziejų darbuotojų.

Nuo 1981 metų Lietuvoje muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimą organizuoja LR Kultūros ministerijos padalinys – Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras.

Nuo 2006 metų šiam centrai į pagalbą atėjo Lietuvos muziejų asociacija. Ji vykdo muziejininkų kvalifikacijos kėlimo projektą *XXI a. muziejininkų kompetencijos ir gebėjimų ugdymas* (iš Europos Sąjungos socialinio fondo paramos – 2,3 mln. litų bei iš LR valstybės ir savivaldybių biudžetų skirtų apie 1 mln. litų). Pagal šį projektą savo kvalifikaciją kelia 298 specialistai keturiose srityse:

- profesinio mokymo,
- administracinių gebėjimų tobulinimo,
- naudojimosi informacinėmis technologijomis mokymo,
- kalbų mokymo [23].

Nuo 2001 metų prie muziejininkų kompetencijos ugdymo proceso prisideda ir muziejininkystės magistro studijos Vilniaus universitete: 2001–2006 metais muziejų vadybos pagrindus studijavo 30 ir baigė šias studijas 17 studentų.

Muziejų darbuotojų kompetencijos ir skaičiaus racionalus didinimas gali sudaryti platesnes galimybes muziejų prieinamumui bei teigiamo įvaizdžio kūrimui visuomenėje, taip pat integravimuisi į krašto ir Pasaulio kultūrinį procesą.

IŠVADOS

- XIX–XXI amžiais Lietuvos muziejų tradicijų ir modernumo diskursą atspindintys pagrindiniai segmentai: muziejinės selekcijos pobūdis, muziejų tipų pasiskirstymas, muziejų sistemos ir muziejų prieinamumo plėtros – liudija, kad muziejų modernėjimas yra saistomas egzistuojančių tradicijų ir konservatyvumo.
- Koegzistuoja muziejų modernūs ir tradiciniai požymiai: naujos ir senos muziejų formos ir turiniai.
- Lietuvos muziejai tradiciškai prisirišę prie istorinės krašto raidos koncepto. Dominuoja per dviejų šimtų metų slinktį istorinio tipo muziejai ir istorinio pobūdžio muziejinė selekcija ir edukacija.
- Tik nuo XX amžiaus pabaigos gauseja muziejų modernumo požymių, skatinamų naujo požiūrio į muziejų socialinę misiją bei modernių technologijų panaudojimo muziejų veikloje naudą.
- Lietuvos muziejų ir muziejinių vertybių prieinamumo plėtra yra lėta, kadangi trūksta organizuotumo kurti muziejinių vertybių kompiuterizuotąją apskaitą ir virtualius muziejus.
- Šiuolaikinės Lietuvos muziejų modernizavo strategijos 2007–2015 metams prioritetai yra tradiciniai, orientuoti modernizuoti tradicinius muziejus, o ne kurti naujus – modernius.

UŽDUOTYS

I. Muziejaus sampratos.

1. Kokia šiuolaikinio muziejaus samprata?
2. Kokios yra muziejų sampratų istorinės metamorfozės?
3. Kokios muziejaus pagrindinės funkcijos?

II. Muziejinė selekcija.

1. Kokie pagrindiniai muziejinės atrankos veiksniai?
2. Kokios muziejų rinkinių formavimo pagrindinės tendencijos Lietuvoje XIX–XXI amžiais?
3. Kas lemia muziejinio eksponavimo turinį ir formą?

III. Muziejų tipologija.

1. Kokia tradicinė muziejų tipologija?
2. Ką rodo muziejų tipai?
3. Kokios yra muziejų tipų, rūšių plitimo tendencijos Lietuvoje XIX–XXI amžiais?

IV. Muziejų sistema.

1. Kokie šiaudien pagrindiniai teisiniai dokumentai reglamentuoja Lietuvoje muziejų organizaciją, veiklą?
2. Kokios šiaudien yra Lietuvos muziejų sistemos tendencijos?
3. Koks šiaudien Lietuvoje muziejų sistemos valdymo modelis?

V. Muziejų ir jų lankytojų statistika.

1. Kokios muziejų ir jų lankytojų tikslaus skaičiaus nustatymo problemos?
2. Kas lemia muziejų ir jų lankytojų skaičiaus pokyčius?
3. Kurio muziejaus internetinė svetainė šiaudien yra lankomiausia?

VI. Muziejų lankymo tyrimai.

1. Kas vykdo Lietuvoje muziejų lankymo tyrimus?
2. Kokios yra muziejinės sociologijos Lietuvoje ir svetur tendencijos?
3. Kodėl muziejams būtina pažinti savo publiką?

VII. Muziejinė komunikacija.

1. Kas yra muziejinė komunikacija?
2. Koks šiandien Lietuvoje muziejinės edukacijos pobūdis?
3. Kokia šiandien Lietuvoje muziejinės edukacijos organizacija, vadyba?

VIII. Šiuolaikinis modernus muziejus.

1. Kokia modernaus muziejaus paradigma?
2. Kokie moderniam muziejui būdingi tradicinio muziejaus bruožai ir kodėl?
3. Kokie šiuolaikinės muziejų Lietuvoje modernizavimo strategijos prioritetai?

IX. Muziejininko kompetencija.

1. Kokiuose Lietuvos ir tarptautiniuose dokumentuose apibrėžta muziejininko profesija?
2. Kas iš Lietuvos studijavo muziejininkystę Luvro (Paryžiuje) aukštojoje mokykloje?
3. Kurie Lietuvos muziejininkai turėjo įtakos muziejininkystės raidai Lietuvoje?

X. Muziejų organizacijos.

1. Kokios Lietuvoje veikia muziejų organizacijos ir kokie jų pagrindiniai tikslai?
2. Kurie tarptautinių muziejų organizacijų ICOM ir NEMO prioritetai?
3. Kokie šiandien Lietuvoje leidžiami muziejiniai tęstiniai leidiniai?

ŠALTINIAI

1. *AKTUALIOS MUZIEJINIŲ KOLEKCIJŲ KŪRIMO, TYRIMO IR PRO-PAGAVIMO PROBLEMOS*. Mokymo programa muziejaininkams. Vilnius: Lietuvos TSR kultūros darbuotojų tobulinimosi institutas, 1987.
2. BUMBLAUSKAS, Alfredas. *Gyvosios istorijos programa*. Vilnius: Kultūros paveldo institutas, 1998. ISBN 9986-955-00-9
3. EDSON, Gary; DEAN, David. *The Handbook for Museums*. London and New York: Routledge, 1996. ISBN 0-415-09953-6
4. *ICOM CODE OF ETHICS FOR MUSEUMS*. Paris, 2006. ISBN 92-9012-159-9
5. KASPERAVIČIUS, Julius. *Lietuvos TSR muziejai*. Vilnius: Mintis, 1977.
6. KERŠYTĖ, Nastazija. *Lietuvos muziejai iki 1940 metų*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2003. ISBN 9955-415-29-0
7. KOTLER, Neil; KOTLER, Philip. *Museum Strategy and Marketing*. San-Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1998. ISBN 0-7879-0912-2
8. *LIETUVOS GYVENTOJŲ KULTŪRINIAI POREIKIAI*. Sociologinio tyrimo ataskaita. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas, 2003–2004.
9. *LIETUVOS MUZIEJAI (2002 M. STATISTINIAI DUOMENYS)*. Priedas *Lietuvos muziejai*. 2003, Nr. 1.
10. *LIETUVOS MUZIEJŲ RINKINIAI*. Vilnius: Lietuvos muziejų asociacija, 1998.
11. *LIETUVOS MUZIEJŲ RINKINIŲ KAUPIMAS IR TYRIMAS. ATRADIMAI, PROBLEMOS, PERSPEKTYVOS*. IV mokslinė konferencija. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus: Lietuvos muziejų asociacija, Trakų nacionalinis muziejus, 2001.
12. *LIETUVOS MUZIEJŲ STATISTIKA 2004 METAIS* [interaktyvus]. Vilnius, 2004 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://muziejai.mch.mii.lt/images/Muz2004m.xls>

13. *LIETUVOS MUZIEJŲ STATISTIKA 2005 METAIS* [interaktyvus]. Vilnius, 2005 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://muziejai.mch.mii.lt/images/Muz2005m.xls>
14. *LIETUVOS MUZIEJŲ STATISTIKA 2006 METAIS* [interaktyvus]. Vilnius, 2006 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://muziejai.mii.lt/statistika.htm>
15. *LIETUVOS NACIONALINIS MUZIEJUS* [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.lnm.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=35&Itemid=66
16. *LIETUVOS RESPUBLIKOS MUZIEJŲ ĮSTATYMAS* [interaktyvus]. Vilnius, 2003 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrkm.lt/index.php/lt/36466>
17. *MCLUHAN, Marshall. Kaip suprasti medias. Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, 2003. ISBN 9955-584-07-6
18. *MUZIEJUOSE ESANČIŲ RINKINIŲ APSAUGOS, APSKAITOS IR SAUGOJIMO INSTRUKCIJA*. Vilnius, 2005.
19. *MUZIEJŲ EDUKACINĖS PROGRAMOS: TEORIJA, PRAKTIKA*. Sudarė Nideta Jarockienė. Vilnius: Lietuvos muziejų asociacija, 2005. ISBN 9955-9816-01-1
20. *MUZIEJŲ MODERNIZAVIMO 2007–2015 M. PROGRAMA* [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.3-lsp/plss/inter3/dokpaieska.showdoc_1/p_id=29403189-query=muzie...
21. *MUZIEJŲ VADYBA*. Sudarė Viktoras Liutkus. Vilnius: Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras, 2002. ISBN 9955-9394-3-5
22. *PATVIRTINTA MUZIEJŲ MODERNIZAVIMO 2007–2015 METŲ PROGRAMA* [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2007 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: http://www.muziejai.lt/Informacija/muzieju_moder-nizavimas2007-2015.htm
23. *PROJEKTAS „XXI AMŽIAUS MUZIEJININKŲ KOMPETENCIJOS IR GEBĖJIMŲ UGDYMAS“* [interaktyvus] Vilnius, 2006 [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.museums.lt/Ateitis/index.htm>

24. STRÁNSKÝ, Zbiněk Z. *Introduction à l'étude de la muséologie*. Brno, 1995. ISBN 80-210-0705-2
25. ŠIAULIŲ „AUŠROS“ MUZIEJUS [interaktyvus] [žiūrėta 2007 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: http://siauliai.mol.lt/ausros_muz/fotog.htm
26. *TARPTAUTINĖ MUZIEJŲ TARYBA. Statutas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 1999. ISBN 9955-415-02-9
27. *THE LANGUAGE OF EXHIBITIONS*. Symposium Basic papers. ICOFOM Study Series, 1991, No. 19.
28. *THE MODERN MUSEUM*. Paris: UNESCO, 1976.
29. WAIDACHER, Friedrich. *Bendrosios muzeologijos metmenys*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2007. ISBN 978-9955-415-69-5
30. VYTAUTO DIDŽIOJO MUZIEJAUS ĮSTATYMAS. *Vyriausybės žinios*, 555, 1936-10-22.
31. ЗАПИСКИ ВИЛЕНСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМИССИИ. Часть I. Вильна, 1856.
32. *ОСНОВЫ СОВЕТСКОГО МУЗЕЕВЕДЕНИЕ*. Москва, 1955.

LITERATŪRA

BUGAILIŠKIS, Pelikšas. *Gyvenimo vieškeliais*. Šiauliai: „Aušros“ muziejus, 1994.

GLUZIŃSKI, Wojciech. *U podstaw muzeologii*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. ISBN 83-01-02 103-9

HEIN, George E. *Learning in the Museum*. London–New York: Routledge, 2000. ISBN 0-415-09776-2

HEIN, Hilde S. *The Museum in Transition: a Philosophical Perspective*. Washington: Smithsonian Institution Press, 2000. ISBN 1-56-098-396-5

LIETUVOS KULTŪROS POLITIKOS NUOSTATOS: NACIONALINIS PRA-NEŠIMAS. Vilnius: Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija, 1997. ISBN 9986-590-53-1

MENO ARITMETIKA. KULTŪROS VADYBA LIETUVOJE. Sudarė Edmundas Žalpins. Vilnius, 2004. ISBN 9986-16-392-07

MUSEUM, MEDIA, MESSAGE. Sudarė Eilean Hooper-Greenhill. London: Routledge, 2004. ISBN 0-415-19828-3

ŽEMAITYTĖ, Zita. *Paulius Galaunė*. Vilnius: „Vagos“ leidykla, 1988. ISBN 5-415-00078-X

ŻYGULSKI, Zdzisław jun. *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1982. ISBN 83-01-03095-X

I PRIEDAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS MUZIEJŲ ĮSTATYMO PAKEITIMO ĮSTATYMAS

2003 m. gegužės 29 d. Nr. IX-1593

Vilnius

(Žin., 1995, Nr. 53-1292; 1997, Nr. 65-1546)

1 straipsnis. Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo nauja redakcija
Pakeisti Lietuvos Respublikos muziejų įstatymą ir jį išdėstyti taip:

LIETUVOS RESPUBLIKOS MUZIEJŲ ĮSTATYMAS

PIRMASIS SKIRSNIS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis Įstatymas reglamentuoja muziejų sistemą, klasifikaciją ir rūšis, steigimą, veiklą, pabaigą ir pertvarkymą, muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą bei kitus su muziejų veikla susijusius santykius.

2 straipsnis. Pagrindinės šio Įstatymo sąvokos

1. **Muziejus** – juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė, viešoji įstaiga ar kitos teisinės formos juridinis asmuo, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka, kurio svarbiausia veikla yra kaupti, saugoti, restauruoti, tirti, eksponuoti bei populiarinti materialines ir dvasines kultūros vertybes bei gamtos objektus.

2. **Muziejinė vertybė** – archeologiniu, istoriniu, meniniu, etniniu, religiniu, mokslo, memorialiniu arba kitokiu kultūros požiūriu vertingas daiktas, muziejų kaupimo, saugojimo, tyrimo ir eksponavimo objektas.

3. **Rinkinys** – bendrais požymiais susietos ir susistemintos muziejinės vertybės.

4. **Muziejų fondas** – Lietuvos Respublikos muziejuose esantys rinkiniai, taip pat šių rinkinių muziejinės vertybės, esančios kitose valstybėse.

ANTRASIS SKIRSNIS

MUZIEJŲ SISTEMA, KLASIFIKACIJA IR RŪŠYS, STEIGIMAS,
PABAIGA IR PERTVARKYMAS, VEIKLOS TEISINIO
REGULIAVIMO PAGRINDAI**3 straipsnis. Muziejų sistema**

Muziejų sistemą sudaro visi juridiniai asmenys, kurie Lietuvos Respublikoje užsiima ar verčiasi materialinių ir dvasinių kultūros vertybių bei gamtos objektų kaupimu, saugojimu, restauravimu, tyrimu, eksponavimu bei populiarinimu, neatsižvelgiant į jų teisinę formą.

4 straipsnis. Muziejų klasifikacija

1. Lietuvos Respublikoje muziejai skirstomi į nacionalinius, respublikinius, apskričių, savivaldybių, žinybinius ir kitus.

2. Nacionaliniai muziejai kaupia, saugo, tiria, restauruoja, konservuoja ir eksponuoja svarbiausius valstybės istorijos, meno, technikos, gamtos ir kitokių vertybių rinkinius. Nacionaliniam muziejui įstatymų nustatyta tvarka gali būti suteiktas mokslinių tyrimų įstaigos statusas. Nacionalinius muziejus, kaip biudžetines įstaigas, steigia Vyriausybė, o Kultūros ministerija įgyvendina jai pavestas steigėjo funkcijas. Sprendimą dėl nacionalinio muziejaus steigimo ar nacionalinio muziejaus statuso suteikimo respublikiniam muziejui priima Vyriausybė kultūros ministro teikimu. Nacionaliniai muziejai:

1) atlieka Lietuvos Respublikos muziejų ir juose esančių rinkinių metodinio apsaugos, apskaitos, eksponavimo ir tyrimo centro funkcijas;

2) prisideda prie muziejų darbuotojų tobulinimosi programų rengimo ir vykdymo;

3) dalyvauja kartu su Kultūros ministerijos atstovais kontroliuojant kitų muziejų veiklą ir juose esančių rinkinių apskaitą bei apsaugą;

4) kaupia informaciją apie savo rūšies Lietuvos Respublikos muziejuose esančius rinkinius;

5) kaupia informaciją apie savo rūšies muziejų muziejines vertybes, neteisėtai išvežtas iš Lietuvos, taip pat apie Lietuvos kultūros vertybes užsienyje;

6) padeda rengti muziejų veiklą reglamentuojančių teisės aktų projektus;

7) rengia muziejų fondų kompiuterizuotos apskaitos programas;

8) kartu su švietimo įstaigomis rengia ir vykdo muziejines moksleivių mokymo programas;

9) vykdo parodų, švietimo ir tyrimo veiklą visoje Lietuvoje.

3. Respublikiniai muziejai yra pagrindiniai specializuoti muziejai. Jie kaupia, saugo, tiria, restauruoja, konservuoja ir eksponuoja jų specializaciją atitinkančius muziejinių vertybių rinkinius. Respublikinius muziejus steigia Kultūros ministerija arba kitos ministerijos. Respublikiniai muziejai:

1) atlieka savo rūšies muziejuose esančių rinkinių apskaitos, apsaugos ir tyrimo metodinio centro funkcijas;

2) dalyvauja steigėjo atstovams kontroliuojant savo rūšies Lietuvos muziejų veiklą ir juose esančių rinkinių apskaitą bei apsaugą;

3) kaupia informaciją apie savo rūšies muziejuose esančius rinkinius;

4) prisideda prie darbuotojų, dirbančių su atitinkamos rūšies muziejuose esančiais rinkiniais, tobulinimosi programų rengimo ir vykdymo;

5) bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines moksleivių lavinimo programas;

6) visoje Lietuvoje vykdo parodų, švietimo ir tyrimo veiklą;

7) teikia metines veiklos ataskaitas bei darbo planus steigėjui ir Kultūros ministerijai.

4. Apskričių muziejai kaupia, saugo, tiria, restauruoja, konservuoja ir eksponuoja apskrities kultūros istoriją atspindinčius muziejinių vertybių rinkinius. Apskrities muziejus steigia apskričių viršinininkai. Apskričių muziejai:

1) atlieka apskrityje esančių savivaldybių muziejų metodinio centro funkcijas;

2) inicijuoja bendras apskrities muziejines programas, koordinuoja jų įgyvendinimą;

3) kaupia informaciją apie apskrities savivaldybių muziejuose esančius rinkinius;

4) dalyvauja apskrities kultūros vertybių apsaugos pareigūnams kontroliuojant rinkinių apskaitą ir apsaugą savivaldybių muziejuose;

5) prisideda prie apskrityje esančių savivaldybių muziejų darbuotojų tobulinimosi programų rengimo ir vykdymo;

6) bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines mokslievių lavinimo programas;

7) vykdo parodų, švietimo ir tyrimo veiklą visoje apskrityje;

8) teikia metų veiklos ataskaitas bei darbo planus steigėjui ir Kultūros ministerijai.

5. Savivaldybių muziejai kaupia, saugo, tiria, konservuoja ir ekspozicijuoja tam tikros savivaldybės teritorijos kultūros istoriją atspindinčius muziejinių vertybių rinkinius. Savivaldybių muziejus steigia savivaldybės. Savivaldybių muziejai:

1) dalyvauja bendrose apskričių muziejinėse programose;

2) bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines mokslievių lavinimo programas;

3) organizuoja su muziejaus veikla susijusius kultūros renginius;

4) teikia metų veiklos ataskaitas bei darbo planus steigėjui ir Kultūros ministerijai.

6. Žinybiniai muziejai kaupia, saugo, tiria ir ekspozicijuoja muziejinių vertybių rinkinius, susijusius su steigėjo veiklos sritimi ir jos istorija. Žinybinius muziejus steigia viešieji juridiniai asmenys, neatsižvelgiant į jų teisinę formą. Žinybiniai muziejai:

1) dalyvauja bendrose muziejinėse programose;

2) bendradarbiauja su švietimo įstaigomis ir rengia muziejines mokslievių lavinimo programas;

3) organizuoja su muziejaus ar jo steigėjo veikla susijusius kultūros renginius;

4) teikia metų veiklos ataskaitas bei darbo planus steigėjui ir Kultūros ministerijai.

7. Kiti muziejai kaupia, saugo, tiria, restauruoja, konservuoja ir ekspozicijuoja archeologiniu, istoriniu, meniniu, etniniu, religiniu, mokslo, memorialiniu arba kitokiu kultūros požiūriu vertingus daiktus. Kitus muziejus steigia fiziniai ar juridiniai asmenys, neatsižvelgiant į jų teisinę formą. Kiti muziejai turi teisę dalyvauti bendrose muziejinėse programose.

5 straipsnis. Muziejų taryba

Muziejų taryba yra visuomeniniais pagrindais veikianti institucija, atliekanti eksperto ir konsultanto funkcijas sprendžiant muziejų politikos

formavimo ir įgyvendinimo klausimus. Muziejų tarybos sudėtį ir nuostatus tvirtina kultūros ministras.

6 straipsnis. Muziejų rūšys

Lietuvos Respublikoje pagal muziejuose esančių rinkinių rūšį gali veikti archeologijos, etnografijos, gamtos, istorijos, literatūros, meno, mokslo, technikos, kraštotyros, memorialiniai ir kitokie muziejai.

7 straipsnis. Muziejų veiklos teisinis reguliavimas

1. Lietuvos Respublikos muziejai savo veikloje vadovaujasi šiuo ir kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, kitais teisės aktais bei steigimo dokumentais. Jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytos kitokios normos negu šiame Įstatyme, taikomos tarptautinių sutarčių normos.

2. Kiekvienas muziejus, neatsižvelgiant į teisinę formą, veikia pagal steigėjo patvirtintus steigimo dokumentus, kuriuose, be Juridinių asmenų registro privalomų pateikti duomenų, papildomai turi būti nurodyta:

1) muziejaus pavadinimo santrumpa, muziejaus filialai ir jų buveinės (adresai);

2) muziejaus rūšis, rinkinių struktūra, rinkinių šifrai ir komplektavimo kryptys.

3. Muziejaus steigėjas ar muziejaus valdymo organas sprendimą dėl muziejaus pabaigos ar pertvarkymo gali priimti ne anksčiau kaip po 30 kalendorinių dienų, apie tokį sprendimą informavęs Kultūros ministeriją.

TREČIASIS SKIRSNIS

MUZIEJŲ FONDAS, MUZIEJINIŲ VERTYBIŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMAS IR JŲ RESTAURAVIMAS

8 straipsnis. Lietuvos Respublikos muziejų fondas

1. Muziejų fondo vertybės ankstesniems savininkams negražinamos, išskyrus atvejus, kai jos muziejų fondui yra neteisėtai atitekusios po 1990 m.

kovo 11 d., taip pat jei Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatyta kitaip.

2. Muziejų fondo rinkiniai skirstomi į pagrindinį ir pagalbinį fondus.

3. Pagrindinį muziejų fondą sudaro muziejinės vertybės, turinčios išliekamąją vertę. Pagrindiniame fonde gali būti išskirti fondai, kuriems reikia specialios apskaitos ir apsaugos.

4. Pagalbinį fondą sudaro muziejinės vertybės, neturinčios išliekamosios vertės, taip pat objektai, naudojami parodoms ir ekspozicijoms apipa-vidalinti, informacijos, mokymo, demonstravimo ir panašioms tikslams.

5. Iš pagrindinio fondo neprofilinių, dubletinių ir pagalbinio fondo vertybių muziejuje gali būti sudarytas mainų fondas.

6. Muziejinių vertybių priskyrimo pagrindiniam, pagalbiniam ir mainų fondams, jų apskaitos, saugojimo, restauravimo ir naudojimo tvarką bei saugojimo sąlygas nustato kultūros ministro patvirtinta Muziejuose esančių rinkinių apsaugos, apskaitos ir saugojimo instrukcija.

9 straipsnis. Muziejinių vertybių apsauga ir jos kontrolė

1. Muziejus privalo užtikrinti muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą.

2. Tikrinti muziejinių vertybių apskaitą ir apsaugą muziejuose turi teisę muziejaus steigėjas, Kultūros ministerija ir kitos įstatymų įgalios kontrolės institucijos.

10 straipsnis. Muziejinių vertybių konservavimas ir restauravimas

Konservuoti ir restauruoti muziejinės vertybes turi teisę atestuoti restauratoriai (asmenys, Lietuvos Respublikoje arba užsienyje įgiję restauratoriaus profesinę kvalifikaciją, turintys Lietuvos Respublikos kultūros ministro suteiktą arba teisės aktų nustatyta tvarka pripažintą restauratoriaus kvalifikaciją), taip pat atestuo-tų restauratorių vadovaujami asmenys.

11 straipsnis. Muziejų perkėlimas iš užimamų patalpų

Muziejus galima perkelti iš užimamų patalpų tik į geresnes, muziejaus funkcijoms atlikti tinkamas, patalpas, išskyrus šio Įstatymo 4 straipsnio 6 ir 7 dalyse nurodytus muziejus.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

MUZIEJŲ FINANSAVIMAS

12 straipsnis. Muziejų finansavimas ir lėšos

1. Nacionaliniai muziejai finansuojami iš Lietuvos valstybės biudžeto pagal asignavimų valdytojų patvirtintas sąmatas, laikantis Finansų ministerijos nustatytų finansavimo taisyklių ir išdo procedūrų. Nacionaliniam muziejui išlaikyti skiriami asignavimai Lietuvos valstybės biudžete atskira eilute.

2. Respublikinių, apskričių ir savivaldybių muziejų lėšų šaltiniai gali būti steigėjų lėšos, valstybės biudžeto ar savivaldybių biudžetų asignavimai, kitos teisėtai įgytos lėšos.

3. Žinybiniai ir kiti muziejai finansuojami iš steigėjų ir kitų teisėtai įgytų lėšų.

4. Muziejai gali būti finansuojami pagal specialiąsias programas.

5. Muziejų plėtojimo, muziejinių vertybių restauravimo bei mokslinio tyrimo programos finansuojamos iš valstybės biudžeto per Kultūros ministeriją ir iš kitų teisėtai įgytų lėšų.

PENKTASIS SKIRSNIS

MUZIEJŲ VEIKLOS VALSTYBINIS VALDYMAS

13 straipsnis. Kultūros ministerijos kompetencija muziejų veiklos valdymo srityje

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija atlieka muziejų valstybinio valdymo institucijos funkcijas:

1) nustato nacionalinių, respublikinių ir apskričių muziejų plėtotės strategiją, rengia ir finansuoja ją įgyvendinančias programas;

2) rengia muziejų veiklą reglamentuojančių dokumentų projektus ir teisės aktų nustatyta tvarka juos tvirtina;

3) koordinuoja Lietuvos muziejų veiklą, jų dalyvavimą tarpvalstybinėse muziejininkystės programose;

4) tikrina muziejinių vertybių apsaugą ir apskaitą muziejuose;

5) finansuoja Lietuvos kultūrai svarbias muziejų veiklos, restauravimo ir mokslinių tyrimų programas;

6) konkurso būdu skiria muziejaus, kurio steigėja ar dalininkė yra Kultūros ministerija, vadovą ir jį atleidžia;

7) konkurso būdu skiria muziejaus, kurio steigėja ar dalininkė yra Kultūros ministerija, vyriausiąjį fondų saugotoją ir jį atleidžia;

8) rūpinasi muziejininkų ir restauratorių rengimu, jų kvalifikacijos kėlimu ir perkvalifikavimu;

9) kultūros ministro įsakymu nustato pavaldžių muziejų teikiamų mokamų paslaugų sąrašą;

10) tvirtina Muziejų tarybos sudėtį ir nuostatus.

ŠEŠTASIS SKIRSNIS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

14 straipsnis. Juridinių ar fizinių asmenų atsakomybė

Juridiniai ar fiziniai asmenys, pažeidę šio Įstatymo nuostatas, atsako įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka.

2 straipsnis. Įstatymo įsigaliojimas ir įgyvendinimas

1. Šio Įstatymo 7 straipsnio nuostatos, susijusios su Juridinių asmenų registru, įsigalioja nuo Juridinių asmenų registro veiklos pradžios.

2. Iki Juridinių asmenų registro veiklos pradžios muziejai, jų dokumentai ir duomenys registruojami ir kaupiami Lietuvos Respublikos kultūros įstaigų registre.

3. Per vienus metus nuo šio Įstatymo įsigaliojimo muziejai turi suderinti steigimo dokumentus su šio Įstatymo nuostatomis.

4. Iki šio Įstatymo įsigaliojimo įsteigti muziejai, kurie nėra juridiniai asmenys, laikomi juos įsteigusių juridinių asmenų filialais, ir jų steigimo dokumentai galioja tiek, kiek neprieštarauja Civiliniam kodeksui, šiam ir kitiems įstatymams.

II PRIEDAS

Lietuvos Respublikos muziejai 2006 metais

Nacionaliniai muziejai
Lietuvos nacionalinis muziejus
Lietuvos dailės muziejus
Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus
Respublikiniai muziejai
Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus
Vytauto Didžiojo karo muziejus
Kauno IX forto muziejus
Maironio lietuvių literatūros muziejus
Lietuvos aviacijos muziejus
Lietuvos liaudies buities muziejus
Šiaulių „Aušros“ muziejus
Trakų istorijos muziejus
Valst. Kernavės archeolog. ir ist. muziejus
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus
Lietuvos etnokosmologijos muziejus
Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejus
Respublikinis Vaclovo Into akmenų muziejus
Lietuvos jūrų muziejus
Žemaičių vyskupystės muziejus
Apskričių muziejai
Lietuvos prezidento K. Griniaus memorialinis muziejus
Kauno apskrities pedagoginis muziejus
Jono Basanavičiaus sodyba-muziejus
Savivaldybių muziejai (kraštotyros ir memorialiniai)
A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus
Simono Daukanto memorialinis muziejus

B. Grincevičiūtės memorialinis butas-muziejus „Beatricės namai“
Prof. A. Hrebnickio mem.muziejus
Pagėgių savivaldybės M. Jankaus muziejus
A. ir J. Juškų etninės kultūros muziejus
V. Krėvės-Mickevičiaus memorialinis muziejus
Varėnos rajono savivaldybės Vinco Krėvės-Mickevičiaus memorialinis muziejus
Lazdynų Pelėdos memorialinis muziejus
Rašytojo Thomo Manno memorialinis muziejus
J. Naujaliao memorialinis muziejus
V. Mykolaičio-Putino memorialinis butas-muziejus
M. ir K. Petrauskų lietuvių muzikos muziejus
Literatūrinis A. Puškino muziejus
I. Simonaitytės mem. muziejus
Povilo Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejus
Šiaulių rajono literatūros muziejus
Marijos ir Jurgio Šlapelių namas-muziejus
Vysk. M. Valančiaus gimtinės muziejus
Vydūno muziejus
Venclovų namai-muziejus
Alytaus kraštotyros muziejus
Birštono muziejus
Biržų krašto muziejus „Sėla“
Daugyvenės kultūros istorijos muziejus-draustinis
Druskininkų miesto muziejus
Elektrėnų lit. ir meno muziejus
Gargždų krašto muziejus
Jonavos krašto muziejus
Joniškio istorijos ir kultūros muziejus
Jurbarko krašto muziejus
Kauno miesto muziejus
Kaišiadorių muziejus
Kelmės krašto muziejus

Kėdainių krašto muziejus
Kretingos muziejus
Kupiškio etnografijos muziejus
Kuršių nerijos nacionalinio parko Gamtos muziejus
Lazdijų krašto muziejus
Marijampolės kraštotyros muziejus
Mažeikių muziejus
Klaipėdos miesto savivaldybės Mažosios Lietuvos istorijos muziejus
Varenos rajono savivaldybės Merkinės kraštotyros ir genocido muziejus
Molėtų krašto muziejus
Neringos istorijos muziejus
Panevėžio kraštotyros muziejus
Pasvalio krašto muziejus
Žemaičių dailės muziejus
Prienų krašto muziejus
Raseinių krašto istorijos muziejus
Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus
Rokiškio krašto muziejus
Skuodo muziejus
Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejus
Šilutės muziejus
Nalšios muziejus
Tauragės muziejus „Santaka“
Ukmergės kraštotyros muziejus
Utenos kraštotyros muziejus
Vilkaviškio krašto muziejus
Zanavykų krašto muziejus
Zarasų krašto muziejus
Telšių rajono savivaldybės Žemaičių muziejus „Alka”“
Žinybiniai muziejai
Lietuvos banko muziejus
Lietuvos genocido aukų muziejus
Kelių muziejus

Lietuvos savanorių muziejus
Generolo Jono Žemaičio karo akademijos muziejus
Lietuvos geologijos muziejus
Muitinės muziejus
Vilniaus dailės akademijos muziejus
KMU Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus
VU Medicinos fakulteto Medicinos istorijos muziejus
Pirmojo pėstininkų LDK Gedimino pulko ir LDK Gedimino štabo bataliono muziejus
Ryšių istorijos muziejus
Šiaulių universiteto istorijos muziejus
Geležinkelių muziejus
Lietuvos radijo ir televizijos muziejus
Pasieniečių muziejus
Lietuvos žemės ūkio universiteto muziejus
Lietuvos sporto muziejus
Nevalstybiniai muziejai ir viešosios įstaigos
VšĮ Grūto parkas
VšĮ Europos parkas
VšĮ A. Mončio namai-muziejus
VšĮ J. Monkutės-Marks muziejus
VšĮ Lietuvos energetikos muziejus
VšĮ Senovinės technikos muziejus
VšĮ Kauno arkivyskupijos muziejus

NASTAZIJA KERŠYTĖ

LIETUVOS MUZIEJAI
POKYČIAI IR TĘSTINUMAS

Redaktorė *Danutė Griniūtė*
Viršelio dailininkė *Giedrė Sperskaitė*

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Spausdino Vilniaus universiteto leidyklos spaustuė
Universiteto g. 1, LT-01122 Vilnius
El. paštas: info@leidykla.vu.lt

Vilniaus
universiteto
leidykla